

NORGE OG LATIN-AMERIKA

#2

LATIN
AMERIKA

Årgang 27 – juni 2022
Latin-Amerikagruppene i Norge

INNHOOLD

Leder	3
Norsk politikk i Latin-Amerika gjennom drøyt 60 år	4
Norges to ansikter i Latin-Amerika	8
Norsk engasjement i Latin-Amerika: refleksjoner etter 40 år i bistand og forskning	12
Millaray Huichalaf: la protectora del río sagrado	14
Et kontinent i revolusjon: Norske drømmer om Latin-Amerika	22
Solidaritetsbrigadene er tilbake!	26
Menneskerettighetssituasjonen i Colombia er kritisk	30
Bistand i Nicaragua 2022: Ikke gi dem penger!	33
Omtale og utdrag fra <i>Århundrets skandale</i>	36
Omtale av <i>Beyond the fantastic</i>	38

Forsidefoto: Demonstranter møtte det norske kongeparet og den tidligere norske ambassadøren, Beate Stirø, da de besøkte Punta Arenas i Chile i 2019. Urfolks- og miljøaktivister demonstrerte mot at norsk oppdrettsnæring ville etablere seg i regionen. Foto: Heiko Junge / NTB.

Vil du skrive for oss?

Har du en ide til en artikkel, bildeserie eller et tema vi bør ta opp? Vi tar gjerne imot reportasjer, kulturanbefalinger, kommentarer, debattinnlegg og andre ting med Latin-Amerikatemata.

LEDER: NORGE OG LATIN-AMERIKA

TEKST: REDAKSJONEN

I LatinAmerika-tidsskriftet og LAGs arbeid ellers er de politiske, økonomiske og sosiale relasjonene mellom Norge og Latin-Amerika et gjennomgående tema. Vi har vært spesielt opptatt av hvordan Norge påvirker land og områder i Latin-Amerika gjennom investeringer og politiske beslutninger. Temavalget for dette nummeret, *Norge og Latin-Amerika*, er dermed ikke nytt i LAG-sammenheng, men essensen i utvekslings- og solidaritetsarbeidet med Latin-Amerika. I dette nummeret går vi mer detaljert til verks og utforsker hva disse relasjonene består av.

I Latin-Amerika har Norge skapt seg et renommé som «fredsnasjon», bistandsgiver og støttespiller til progressive regjeringer – ofte mot USAs vilje. I Einar Berntzens tekst kan du lese om hovedtrekkene i norsk Latin-Amerika-politikk, fra 1950-tallet og til i dag. Godt hjulpet av dette gode renomméet har flere norske selskaper investert store summer i Latin-Amerika. Disse investeringene har, paradoksalt nok, i flere tilfeller bidratt til å opprettholde nykolonialistiske strukturer, når norske investorer, og den norske staten gjennom Oljefondet, tjener penger på prosjekter som har ført til eskalering av konflikter, menneskerettighetsbrudd og miljøødeleggelser. I utdraget fra tegneserien om *machien'* Millaray Huichalaf får vi innblikk i nettopp en av disse historiene, nemlig mapuchefolkets kamp mot norske Statkrafts vannkraftprosjekt i Chile, som truer den hellige elva Pilmaikens økosystem og mapuchenes livsgrunnlag.

I tillegg til det tematiske hovedfokuset, er det viktig å ikke glemme de viktige politiske prosessene som finner sted i Latin-Amerika når dette bladet går i trykken. Vi venter spent på resultatet fra andre runde i vårens presidentvalg i Colombia, 19. juni, som kan påvirke fredsprosessen, en prosess Norge har vært involvert i over lengre tid. Når vi skriver dette ser det ut til å bli et jevnt løp mellom venstresidekandidaten Gustavo Petro og høyresidas Rodolfo Hernandez. De siste årene har man sett tegn til økende vold fra nye væpnede grupper som slåss om å ta kontrollen over FARCes tidligere territorium, og sivilbefolkningen havner gjerne i kryssilden. Det Colombia trenger mer enn noen gang, ifølge aktivister på besøk i Norge, er en president som respekterer og fortsetter arbeidet med å implementere fredsavtalen, samt tar en sentral rolle i å beskytte rettighetene til menneskerettighetsforkjempere og sivilbefolkningen.

Denne utgaven av *LatinAmerika* kan ellers by på tekster om Latin-Amerika som kilde til inspirasjon og engasjement på den norske venstresida; om nicaraguanske organisasjoner som ber det internasjonale samfunnet om å stoppe bistandsoverføringer; om solidaritetsbrigadenes historie og gjenoppvåkning etter koronanedstenging; et nyoversatt essay fra selveste Gabriel García Márquez – og mer!

1 Spirituell leder og helbreder

NORGES POLITIKK I LATIN-AMERIKA GJENNOM DRØYT 60 ÅR

Fra våpeneksport til fredsforhandlinger og bevaring av regnskogen. Sentrale betydningsfulle politikeres og organisasjoners engasjement for enkelte land har til en viss grad bestemt nedslagsfeltet for norsk utenrikspolitikk i Latin-Amerika.

Tekst: Einar Berntzen, førsteamanuensis, UiB

Våpeneksport til Cuba og motstand mot USAs politiske linje

Først i år ble Norges forbud mot å eksportere våpen og ammunisjon til land i krig eller borgerkrig fra 1935 endret, i kjølvannet av det russiske angrepet på Ukraina 24. februar. Det har skapt stor diskusjon i den offentlige debatten her hjemme, men det er ikke første gang våpeneksport har vært et hett tema. Det som først brakte Latin-Amerika inn i norsk politikk, var faktisk en skandale knyttet til godkjenning av våpeneksport til Cubas diktator Fulgencio Batista i 1958, til tross for forbudet fra 1935. Våpensalget skjedde ikke ut fra noe ønske om å støtte Batista-regimet, men for å trygge utsatte arbeidsplasser på Raufoss. Etter press fra industrien og Handelsdepartementet vedtok regjeringen i stats- og utenriksministerens fravær å godkjenne våpensalget. Da saken ble offentlig kjent reagerte de borgerlige partiene med å fremsette mistillitsforslag mot regjeringen Gerhardsen. Skandalen ble ikke mindre for regjeringen da det ble kjent at ammunisjonen det gjaldt var hentet fra et NATO-lager, og at leveransene til slutt havnet hos Fidel Castros styrker, som tre uker før våpenlasten kom fram 21. januar 1959, hadde inntatt Havanna. Konsekvensen av skandalen var at en uvanlig irritert statsminister Gerhardsen umiddelbart innskjerpet prosedyrene og bestemmelsene for våpeneksport.

Selv om Norge som NATO-land i stor grad fulgte USAs linje i utenrikspolitikken, var utenriksminister Hallvard Lange (1946-1965) allikevel svært kritisk til den amerikanske sanksjonspolitikken overfor det nye regimet på Cuba. Lange fryktet at boikottlinjen ville

drive Castro i armene på Sovjetunionen. Når det gjelder Latin-Amerika, ser vi altså at Norge tidlig valgte en linje i utenrikspolitikken som gikk på tvers av USAs interesser, særlig overfor venstreorienterte regimer, og vi kan kanskje allerede her se kimen til den senere norske støtten til Chile og Nicaragua.

Chile: Ambassadør til tjeneste

Det norske engasjementet i Chile begynte da sosialisten Salvador Allende ble valgt til president i 1970. Han fikk straks mange sympatisører i Norge. General Augusto Pinochets svært brutale og blodige militærkupp i 1973 utløste sterke protester i mange land, også i Norge. Det skapte derfor pressetorm da den norske ambassaden i Santiago, i sterk kontrast til den svenske, nektet å gi asyl til flyktninger. Norges ambassadør Julius August Fleischer ble anklaget for å være sympatisk innstilt til militærregimet og for å ha utvist manglende dømmekraft.

Knut Frydenlund, som overtok som utenriksminister i Trygve Brattelis andre regjering i oktober 1973, utnevnte derfor Frode Nilsen som spesialutsending og senere (1975) ambassadør til Chile, med klart mandat til å bruke ambassaden som tilfluktssted for politisk forfulgte chilenerne. Nilsen gjorde en stor innsats for å hjelpe mange av dem med å komme seg ut av landet, og flere ble brakt til Norge. Nilsens oppgave var i sin natur humanitær, men det dreide seg også om å gjenopprette Norges ære og renommé i spørsmål som gjaldt menneskerettigheter.

Forholdet til Chile og Norges solidaritet og støtte til motstanderne av Pinochet-regimet

var dessuten forankret i det personlige plan gjennom Reulf Steen, leder av Arbeiderpartiet (1975-81), gift med visejustisministerminister i Allendes regjering Inés Vargas, og senere (1992-96) ambassadør i Chile.

Etter overgangen til demokrati (1988-89) og etter at en demokratisk valgt regjering hadde overtatt makten i Chile i 1990, besluttet Norge å yte hjelp for å bidra til å stabilisere det nye demokratiske regimet.

Nicaragua: Fra LAG til offisielt fredsskip

I Norge fikk selve revolusjonen i Nicaragua i 1979 liten oppmerksomhet, da verken regjeringen eller det øvrige politiske miljøet var særlig opptatte av Nicaragua på dette tidspunktet. Det eksisterte like fullt et visst Latin-Amerika-engasjement på venstresiden i norsk politikk, organisert i Latin-Amerika-gruppene (LAG). LAG ble dannet i 1977, som resultat av et engasjement i hovedsak for Chile. For disse gruppene var den nicaraguaniske revolusjonen en «trigger» som førte til mobilisering, og engasjementet vokste ganske raskt. Det tok imidlertid litt tid før de politiske partiene fanget opp utviklingen.

Men da Arbeiderpartiet mistet regjeringsmakten i 1981, ble Nicaragua en av de sakene partiet søkte å vinne tilbake tapt terreng på. Nicaragua var en «god sak», i den forstand at den engasjerte visse aktive miljøer. Torvald Stoltenberg spilte som Sosialistinternasjonalens representant i Latin-Amerika en sentral rolle som fredsmegler mellom sandinistene og opposisjonen i Nicaragua. Norsk Nicaragua-politikk var i stor grad styrt fra Stortinget, der sentrumpartiene og Arbeider-

partiet var enige om å øke støtten og styrke samarbeidet med landet. Stortinget besluttet blant annet å sende et fredsskip – et spesialskip lastet i Norge med varer som skulle gis i bistand – til Nicaragua sommeren 1984.

Et annet punkt i norsk politikk overfor Nicaragua gjaldt spørsmålet om å sende fredskorpsdeltagere til landet. Ved flere anledninger hadde USA protestert mot det norske engasjementet i Nicaragua. Således kom USAs FN-ambassadør Vernon Walters til Norge i 1987 med beskjed om at norske fredskorpssere kunne risikere å komme i kryssild mellom sandinister og USA-støttede kontras-styrker. I tillegg uttrykte han i udiplomatiske termer at norske fredskorpssere i Nicaragua ville bli en belastning for og svekke samholdet i NATO. Det amerikanske presset og Høyres

Militæret ruller i Santiagos gater under statskuppet i Chile i 1973, som skapte sterke reaksjoner i Norge.
Foto: @goodvibes11111
Lisens: CC-BY-SA-4.0

FSLN-geriljaen inntok den nicaraguaniske hovedstaden Managua i juli 1979.
Foto: Zavaleux
Lisens: CC BY 2.0

motstand var likevel ikke nok til å stå imot markeringsønsket, men som et kompromiss skulle den norske fredskorpsinnsatsen rettes mot Mellom-Amerika som region ved at også Costa Rica ble tilgodesett. I tillegg ble også fredskorpsinnsatsen øremerket for flyktningarbeid.

Etter den kalde krigen: «Fredsnajonen» Norge

Kommunismens fall og oppløsningen av Sovjetunionen førte til endringer i norsk utenriks- og bistandspolitikk. I 1990-årene ble fred, demokrati og respekt for menneskerettigheter i såkalte utviklingsland helt sentrale elementer i den såkalte «engasjementspolitikken». Tildelingen av Nobels fredspris til Costa Ricas president Oscar Arias Sánchez i 1987 for hans innsats for å skape fred i Mellom-Amerika, og til mayalederen Rigoberta Menchú i Guatemala i 1992 for hennes kamp for urfolksrettigheter i Latin-Amerika, fremmet Norges profil som «fredsnaasjon».

Vinicio Cerezo, Guatemalas første demokratisk valgte president (1986-1991) siden 1951, hadde forsøkt å få en slutt på borgerkrigen (1960-1996) gjennom fredsforhandlinger uten å lykkes. Det offisielle Norges engasjement i Guatemala kom i stand som et resultat av et initiativ i 1989 fra Gunnar Stålsett, generalsekretær i Det lutherske verdensforbund, overfor statssekretær i Utenriksdepartementet Knut Wollebæk (KrF) med bønn om politisk og økonomisk støtte til å få i gang nye fredssamtaler. Deretter tok Stålsett kontakt med Petter Skauen, Kirkens Nødhjelps stedlige representant i Guatemala (1976-99), som gjennom sin langvarige virksomhet i landet hadde opparbeidet seg svært gode kontakter innenfor statsapparatet.

Med politisk ryggdekning og finansiell støtte fra utenriksminister Kjell Magne Bondevik og hans statssekretær Knut Wollebæk, kunne Stålsett og Skauen fortsette sin tilretteleggende virksomhet. Utenriksdepartementets positive holdning skyldtes ikke bare personlige forbindelser og felles visjoner mellom Stålsett, Skauen, Bondevik og Wollebæk. Stålsetts henvendelse kom i tillegg på et tidspunkt da UD hadde ferdigstilt en utredning om Norges forhold til Mellom-Amerika, som konkluderte med at et hovedmål for norsk politikk skulle være å støtte integrasjons- og fredsprosesser i regionen. Initiativet fra det lutherske verdensforbundet gjennom Stålsett passet derfor den nye regionale dagsordenen som hånd i hanske.

Den neste runden i den guatemalanske fredsprosessen fant dermed sted i Heftyevillaen på Frognerseteren, og Oslo-avtalen av 30.

mars 1990 etablerte en norsk rolle i prosessen. Norges involvering i fredsprosessen førte til opprettelsen av en egen diplomatisk representasjon i Guatemala og opptrapping av bistanden til landet, der bruken av bistand som belønning eller straff i fredsprosessen sto helt sentralt i UDs tenkning; særlig i de avgjørende fasene før og etter den endelige fredsavtalen ble undertegnet i Guatemala By, 29. desember 1996.

Norge og Colombia

Den konservative colombianske presidenten Andrés Pastrana (1998-2002) tok i 1998 et nytt fredsinitiativ overfor FARC med FN som megler og tilrettelegger. Norge kom for første gang inn i bildet da FNs generalsekretær Kofi Annan i 1999 utpekte Jan Egeland til FNs Colombiautsending og spesialrådgiver for fred i Colombia. Egeland, statssekretær i Utenriksdepartementet (1990-97), hadde i sin ungdom jobbet som frivillig for en katolsk organisasjon i Colombia. På samme måte som i Guatemala utløste Norges fredsengasjement i Colombia bistand og etablering av en ambassade i Bogotá.

Også dette tredje forsøket på fredsforhandlinger med geriljaene i Colombia (San Vicente del Caguán/Pastrana-prosessen, 1999-2002) falt i fisk, men da Juan Manuel Santos ble valgt til president i 2010 ble det raskt klart at han ønsket å sette i gang en mer omfattende fredsprosess enn noen hadde forsøkt tidligere. UD ville gjerne at Norge skulle bidra som fredsmegler dersom partene i Colombia ønsket dette. Jan Egelands arbeid i Colombia var trolig avgjørende for at Norge i 2010 fikk en formell forespørsel om å megle. Diplomaten Jan Nylander fikk sammen med en kollega i oppgave å følge de innledende samtalene mellom FARC og den colombianske regjeringen.

I dette fjerde forsøket på fredsforhandlinger i Colombia valgte partene å ta kontroll selv, engasjere Norge og Cuba som tilretteleggere - og styre helt unna FN. En rammeavtale for forhandlinger ble formelt undertegnet i Hurdal i oktober 2012, og de videre forhandlingene fortsatte i Havanna på Cuba. Den endelige fredsavtalen ble undertegnet i Cartagena de las Indias 26. september 2016, men avtalen ble imidlertid avvist med knapt flertall i en folkeavstemning 2. oktober 2016, få dager før president Santos ble tildelt Nobels fredspris for sin innsats for å skape fred i Colombia. Partene gjenopptok forhandlingene og en ny avtale ble undertegnet i Bogotá, 24. november 2016.

Norge har siden fortsatt sin meglerrolle i regionen, som i Venezuela, hvor Norge har bistått partene med å finne en løsning på konflikten mellom regjeringen og opposisjonen. Fra mai

Regnskogsbevaring i Brasil har vært et hovedfokus for Norges Latin-Amerikapolitikk på 2000-tallet.
Foto: Neil Palmer/CIAT
Lisens: CC BY-NC-ND 2.0

til august 2019 la Norge til rette for forhandlinger i Oslo og på Barbados. En ny forhandlingsprosess ble lansert i Mexico By 13. august 2021, men deretter suspendert 16. oktober 2021 da Venezuelas regjeringsdelegasjon besluttet å ikke delta i neste forhandlingsrunde.

2000-tallet: Brasil, Brasil, Brasil

Under Stoltenberg-regjeringen (2005-13) forsøkte man for første gang å få til en samlet strategi for Latin-Amerika. Deres mer pro-aktive Latin-Amerika-strategi var basert på et fortsatt fokus på alle kjerneelementene i «engasjementspolitikken»: menneskerettigheter, urfolksrettigheter, likhet mellom kjønnene og miljø, men disse elementene ble nå reformulert som Norges «strategiske interesser». Den nye politikken innebar økt fokus på Sør-Amerika, men etter hvert gjorde den økonomiske veksten i Brasil, samt store norske investeringer og den norske politikken for å hindre regnskogsødeleggelse og redusere klimautslippene, at Brasil ble stående i sentrum av Latin-Amerika-satsingen. Brasils lansering av Amazonasfondet i 2008 passet ypperlig med Norges klima- og skoginitiativ. Norge lovet å bidra til Amazonasfondet dersom Brasil lyktes med å redusere avskogingen. Norge er fondets klart største bidragsyter, og storparten av norske bistandsmidler går

derfor nå til Brasil. Under høyrepopulisten Jair Messias Bolsonaro siden 2019 har avskogingen økt, og utbetalingene for regnskogbevaring gjennom Amazonasfondet er for tiden frosset.

Latin-Amerika-politikken har vært marginal i forhold til Norges utenrikspolitiske kjernein-

«(...) etter hvert gjorde den økonomiske veksten i Brasil, samt store norske investeringer og den norske politikken for å hindre regnskogsødeleggelse og redusere klimautslippene, at Brasil ble stående i sentrum av Latin-Amerika-satsingen»

teresser, og har vært preget av en større villighet til å gå på tvers av USAs interesser i regionen. Det norske engasjementet var i stor grad en reaksjon på USAs politikk i regionen, og

kom derfor i perioder til å belaste forholdet til USA. Den norske tilnærmingen til regionen har vært preget av reaksjoner på lokale hendelser og politiske skifter i landene. Disse reaksjonene har også i stor grad samsvart med politiske strømninger i Norge. Et annet fellestrekk ved Latin-Amerika-politikken er koblingen mellom norske NGOer og sentrale betydningsfulle politikeres personlige engasjement i og for visse land: Chile, Nicaragua, Guatemala, Colombia. Nedslagsfeltet for en mer samlet strategi overfor Latin-Amerika som helhet basert på «strategiske interesser» under Stoltenberg-regjeringen ble etter hvert, og har fortsatt å være, Brasil. Og den «strategiske interessen» for å bevare regnskogen vil vel neppe svekkes de neste tiårene?

NORGES TO ANSIKTER I LATIN-AMERIKA

Med over 35 års erfaring fra Norsk Folkehjelp i Latin-Amerika, er Per Ranestad en nestor i den norske solidaritetsbevegelsen. Han berømmer Norges langvarige engasjement for fred, menneskerettigheter og demokrati i Latin-Amerika. Samtidig er han kritisk til norske investeringer i regionen de siste årene, som han mener undergraver formålene i bistandspolitikken og gir fredsnasjonen Norge et mørkere ansikt.

Tekst: Lene Aure Hansen

– Siden Norsk Folkehjelp startet opp sitt arbeid i Latin-Amerika på 1980-tallet, har fokuset vårt vært å støtte opp om demokratiske og folkelige krefter som ønsker endring. Det startet med støtte til sandinistene i Nicaragua, og deretter støtte til opposisjonen som kjempet mot diktaturet i Chile, etter kuppet mot president Salvador Allende, sier Ranestad.

Han startet i Norsk Folkehjelp i 1985, og har jobbet med Latin-Amerika siden da. I slutten av juni avslutter han sin nåværende stilling som utstasjonert regionalrepresentant for Latin-Amerika, og går av med pensjon 1. oktober.

Folkelig forankring og samfunnsendring
Norsk Folkehjelp har i dag prosjekter i Bolivia, Ecuador, Colombia, El Salvador, Guatemala, Honduras og Cuba, med et budsjett på 40 millioner og 50 samarbeidsorganisasjoner. Organisasjonen er nært forbundet med og har sin bakgrunn fra den norske fagbevegelsen.

– Det betyr ikke at samarbeidspartnerne nødvendigvis har en sosialdemokratisk ideologi eller politikk, men Norsk Folkehjelp søker samarbeidsorganisasjoner med verdigrunnlag vi kjenner oss igjen i. Det som kjennetegner samarbeidsorganisasjonene våre er at de representerer folk, at de jobber for endringer i samfunnet, og at de jobber for alternativer til den nyliberalistiske modellen. Det er organisasjoner for urfolk, småbønder, kvinner

og ungdommer, sier Ranestad. Han legger til at Norsk Folkehjelp er spesielt opptatt av kvinners og ungdommers roller for samfunnsendring.

– Vi ser en positiv endring mange steder, ved at kvinner er mer frampå og jobber for en feministisk agenda. Det er også et generasjonsskifte på gang i mange av bevegelsene i Latin-Amerika. Valget av Gabriel Boric i Chile er et eksempel på hvordan yngre generasjoner er de ledende kreftene i mange land, og ikke lenger generasjonen av ledere som fikk sin politiske skoloring på 70-tallet.

Hva slags bistand trenger Latin-Amerika?
Selv om landene i Latin-Amerika ikke regnes som de fattigste i verden, mener Ranestad at det likevel er viktig at Norge og Norsk Folkehjelp jobber i Latin-Amerika, fordi mange av landene i regionen har ekstrem sosial ulikhet og urettferdighet.

– Jeg er ikke så opptatt av størrelsen på bistanden, men heller hva slags bistand, og om den er strategisk. Vi gir ikke bistand til å dekke sosiale utgifter, som støtte til helse og skole, siden dette kan undergrave en omfordelende skattereform, og dermed tjene de rike elitene. Satt på spissen innebar bistanden som fulgte fredsavtalen i Guatemala en subsidiering av de rike.

Latin-Amerika har historisk vært preget av

Per Ranestad med ledere og kollegaer under besøk hos FSUTCC og Bartolina Sisa Cbba i Cochabamba, Bolivia.

bølger av folkelig mobilisering mot ulikhet og fattigdom, men problemet har vært at protestene sjelden har ført til reelle og varige samfunnsendringer. Ranestad mener grunnen til dette er mangelen på sterke organisasjoner med folkelig forankring.

– Latin-Amerika har slitt med fenomenet «el caudillismo», som innebærer at partier og sosiale organisasjoner domineres av toppstyring fra sterke ledere, mens det skorter på internt demokrati og aktiv deltakelse fra grunnplanet som sikrer bred forankring av prioriteringer og beslutninger.

Dette er ifølge Ranestad en av de største utfordringene og et hinder for en mer rettferdig fordeling.

– Den type bistand som Latin-Amerika trenger er derfor støtte til utviklingsorganisasjoner og skoloring. Med skoloring mener jeg grunnleggende opplæring i samfunnskunnskap, siden dette ikke er et prioritert fag i skolen. Kunnskap og forståelse av organisasjonenes historie og hvordan samfunnet og det politiske systemet fungerer er nødvendig. Vi støtter de folkelige organisasjonenes egen skoloring som bidrar til å styrke dem og deres kamp for endring og utvikling.

Ranestad trekker fram Bolivia som et land som skiller seg ut i regionen. Det andinske landet har en befolkning der over 80 prosent

er urfolk, og har lange tradisjoner for sterke bondeorganisasjoner som bygger på tradisjonell landsbyorganisering.

– Det er denne koblingen mellom lokale strukturer og den nasjonale fagbevegelsen som førte til at fagforeningsmannen og kokabonden Evo Morales ble valgt som president i 2006. Styrken til de folkelige bevegelsene førte seinere til at statskuppet mot Morales i 2019 ble slått tilbake, sier Ranestad.

Samtidig illustrerer Bolivia behovet for bistand til sivilsamfunnet, og det er et av landene hvor Norsk Folkehjelp støtter organisasjonenes skoleringsprosjekter.

– Jeg husker vi møtte Celestina Huancha, leder av vassdragskoordinasjonen i Japo i Cochabamba-departementet. Organisasjonen bygger på en tusenårig tradisjon, så opplæring i organisasjon var ikke akkurat det presserende behovet, men hun sa at de trengte opplæring for å forstå hvordan samfunnet er bygget opp, hvordan systemet fungerer og hvordan de kan dra nytte av det og fremme sine saker hos myndighetene. Det er altså denne linken mellom det lokale og det nasjonale som Norsk Folkehjelp ønsker å styrke gjennom å støtte organisasjonenes egne skoleringsprosjekter.

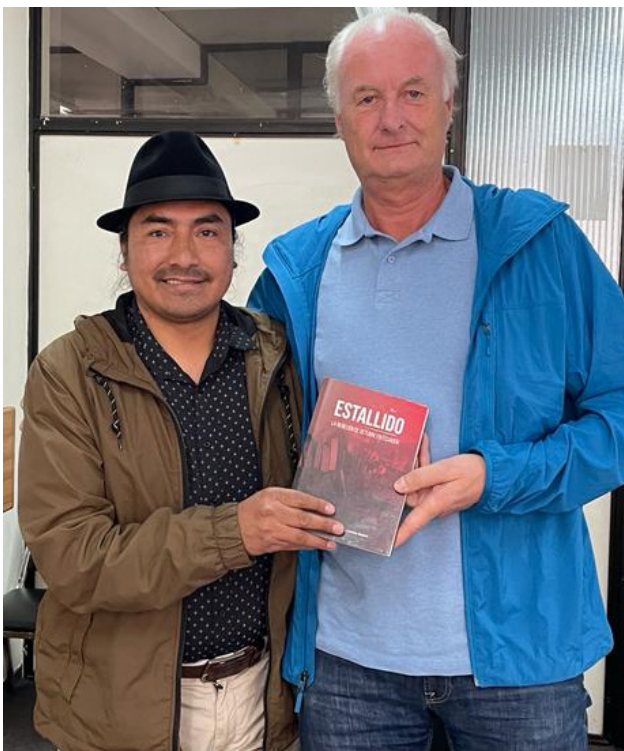
Norsk arroganse

Når det gjelder hva slags rolle Norge bør spille i Latin-Amerika, så er Ranestad klar på at

«På den ene siden fremmer Norge demokrati og menneskerettigheter, mens på den andre siden representerer Norge rå og hensynsløse kapitalinteresser i regionen.»

Celestina Huancha, leder i vannkoordinasjonen i Japo, Cochabamba.
Foto: Helle Berggrav Hanssen

Ranestad sammen med Leonidas Iza, leder i CONAIE, Ecuador.

Norge har spilt, og fortsatt spiller, en positiv rolle i regionen.

– Det er ingen tvil om at formålet til norsk bistandspolitikk om å fremme menneskerettigheter og demokratisering er viktig og veldig bra.

Likevel mener Ranestad at den norske bistandsdiskursen har problematiske sider.

– Tanken om at vi vet best og at bistandsmottakere skal lære av oss, er problematisk. For det første fordi den norske modellen ikke er noe som bare kan eksporteres til andre land med en annen historie og andre forutsetninger. For det andre må vi huske at den norske velferdsmodellen er blitt til gjennom arbeiderbevegelsens og venstresidas kamp i Norge gjennom mange år. Nettopp tanken om at folk skal bestemme selv og ikke la seg diktere av krefter utenfra, har vært en viktig grunnverdi i disse bevegelsene.

– Norge må passe seg for å ikke bli oppfattet som arrogant og selv gode internasjonalt. Virkelig solidaritet handler om å støtte den andre i det den andre selv vil, ikke belære andre om hva som er riktig for dem, sier Ranestad.

Norges doble ansikt

Det andre problemet når det gjelder Norges rolle i Latin-Amerika er, ifølge Ranestad, Norges to ansikter. På den ene siden fremmer Norge demokrati og menneskerettigheter, mens på den andre siden representerer Norge rå og hensynsløse kapitalinteresser i regionen. Han trekker fram det norske Oljefondet, som han mener går på tvers av formålene for norsk bistand om å fremme menneskerettigheter og demokrati.

– Våre samarbeidspartnere i Latin-Amerika forteller om norske investeringer som bryter med de grunnleggende rettighetene til befolkningen. Når vi varsler norske myndigheter om norske investeringer som bryter urfolksrettigheter og er ødeleggende for miljøet, når vi ikke fram. Kraften fra norske kapitalinteresser er enorm.

Ranestad viser til flere eksempler hvor norske investeringer de seinere årene har kommet i konflikt med befolkningen og miljøet lokalt. Ett eksempel er Statskrafts planer om å bygge ut vannkraftverk i mapuchenes territorium i Chile. Et annet eksempel er utslippene av giftige avfallsstoffer ved et av Hydros aluminiumsraffinerier i Brasil i 2018, som har blitt beskrevet som Norges verste miljøskandale i utlandet, forårsaket av Hydros neglisjering av miljø og dialog med lokalbefolkningen. Et siste eksempel er Norfunds investeringer i

finansieringsfond i Honduras, med tette bånd til landets kriminelle eliter, medansvarlig for statskuppet i 2009 og siden medansvarlig for forfølgelse og kriminalisering av miljø- og menneskerettsaktivister.

– Vi burde jo kunne forvente at norsk næringsliv følger samme standarder og oppfører seg på samme måte i utlandet som de må hjemme, men slik er det altså ikke. Vi ser at norsk næringsliv representerer en «*capitalismo salvaje*» eller utemmet form for kapitalisme i Latin-Amerika, hvor det utelukkende handler om å tjene mest mulig penger, og kapitaleierne må presses til forhandlingsbordet av lokale aktører.

Ranestad minnes en episode for noen år siden, da det norske kongeparet var på offisielt besøk i Chile, og de ble møtt av demonstranter ved et norsk lakseoppdrettsanlegg anklaget for å bryte urfolksrettigheter. I et intervju i Dagsrevyen ga kong Harald tydelig uttrykk for at demonstrantene selvfølgelig hadde rett til å demonstrere.

– Videre sa kongen noe i retning av at dersom oppdrettsanlegget ikke var bærekraftig for befolkningen lokalt, burde lovene og reglene endres, slik at driften ble bærekraftig. Jeg synes dette var klokt sagt av kongen, og mye tydeligere enn uttalelsene til andre offisielle

norske representanter som sa at Chiles lover ble etterlevd, humrer Ranestad.

En bærekraftig politikk for naturressursene

I framtida ønsker Ranestad at Norge i større grad bidrar til at landene i Latin-Amerika utvikler mer bærekraftige måter å håndtere naturressursene på, sosialt og miljømessig.

– Norge kunne bidratt til at naturressursene ikke ble en forbannelse for disse landene, men heller kom befolkningen til gode. I stedet for å samarbeide med og gi bistand til eliten i Honduras, som stod bak drapet på miljøaktivisten Berta Cáceres, kunne Norfund for eksempel valgt å samarbeide med Bolivia, der myndighetene forsøker å bygge en stat basert på kontroll over inntektene fra naturressursene.

NORSK ENGASJEMENT I LATIN-AMERIKA: REFLEKSJONER ETTER 40 ÅR I BISTAND OG FORSKNING

Tekst: Stener Ekern, professor emeritus, Norsk senter for menneskerettigheter, UiO.

Det er langt fra Skandinavia til Latin-Amerika – og like langt den andre veien. Gjennom 40 års yrkeskarriere som kunnskapsformidler om latinamerikanske forhold, blant solidaritetsarbeidere, bistandsarbeidere og forskere, har jeg lært en god del om både Norge og Latin-Amerika. Jeg har lært hvordan begge regioner er formet av forskjellige historier og av hvor de respektive samfunnene er plassert i verdenspolitikken. Noe lengre tid har det tatt å se hvordan de ulike historiene og plasseringene formgir hvordan vi oppfatter hverandre når vi møtes.

Redaktørene av LatinAmerika har bedt om et bidrag til et spesialnummer om Norges engasjement i regionen. Utgangspunktet mitt er mønstrene som danner seg på grenseflatene der norsk forskning og norsk politisk engasjement møter samfunnene i Latin-Amerika. Jeg har liten eller ingen erfaring med grenseflatene der handel og næringslivsaktører møtes, men i og med bistandens sterke plass i norsk utenrikspolitikk utenfor Europa, har jeg hatt anledning til å se mønstrene som tegner seg innen arbeidsområdet til Utenriksdepartementet og ideelle organisasjoner. Her vil jeg trekke fram tre mønsterfortellinger (eller meta-narrativer) jeg mener er karakteristiske for det norske engasjementet i Latin-Amerika: (1) Norsk selvforståelse som «mer utviklet, demokratisk og rikt», (2) Latin-Amerika som offer for europeisk kolonialisme og nordamerikansk imperialism, og (3) Latin-Amerika som hjemsted for urfolk.

1. Norge som utviklingens topp

Dette er diskursen om Norge som et rikt, utviklet og dermed privilegert land, i en verden av ujevn utvikling og utbredt fattigdom. Dette forenklete bildet ledsages ofte av fortellinger om at verden egentlig er én, deler én historie (om kolonialisme) og er sammenvevd i én økonomi (global kapitalisme). Vi ser sporene av denne historien i industrialisering, økonomisk vekst og økologisk press hos oss selv. Vi

gjenkjenner dette globale samfunnet mye lettere ved første blick på Latin-Amerika enn når vi betrakter de andre delene av verden utenfor Europa. De store politiske spørsmålene og spenningene som omgir oss i Norge og Europa er lett gjenkjennbare i Colombia og Sør-Amerika. For eksempel preges politikken på begge kontinenter av den faste kontrasten mellom høyre og venstre i politikken som er så typisk for industrisamfunn. Det faller oss lett å bruke hverandres samfunn som speil for å begrunne og forankre politiske engasjementer. Særlig på den politiske venstresiden finner vi en forventning om samhold med dem som fyller de samme funksjonene i den andres samfunn, uten kompliserende hensyn til kulturelle særtrekk osv. Det alminnelige budet om nestekjærlighet overfor verdens fattige blir utdypet og forsterket av forventningene om solidaritet med dem som strever med problemer som også vi har – og som vi har kommet lenger i å løse.

I klartekst sier jeg her at det norske engasjementet i bistand og politikk springer ut av alminnelige norske tanker om nestekjærlighet og solidaritet. Henvisningen til en slags speileffekt mellom to samfunn som stadig deler seg på samme måte politisk, i venstre og høyre, forteller også at det bistands- og solidaritetspolitiske engasjementet blir særlig tydelig i relasjonene mellom Norge og Latin-Amerika. Dette er fordi denne delen av ‘Sør’ er såpass lik Norge, sammenlignet med f.eks. land i Asia og Afrika. Her finner vi også rota til overvekten av Latin-Amerika-engasjement på venstresiden i norsk politikk. Sosialister leser lett sine egne kamper inn i lokale kamper og finner inspirasjon i Latin-Amerika. Ulempen er at likhetene ofte er relativt overfladiske og lett resulterer i villfarelser, som støtten til autoritær sosialisme.

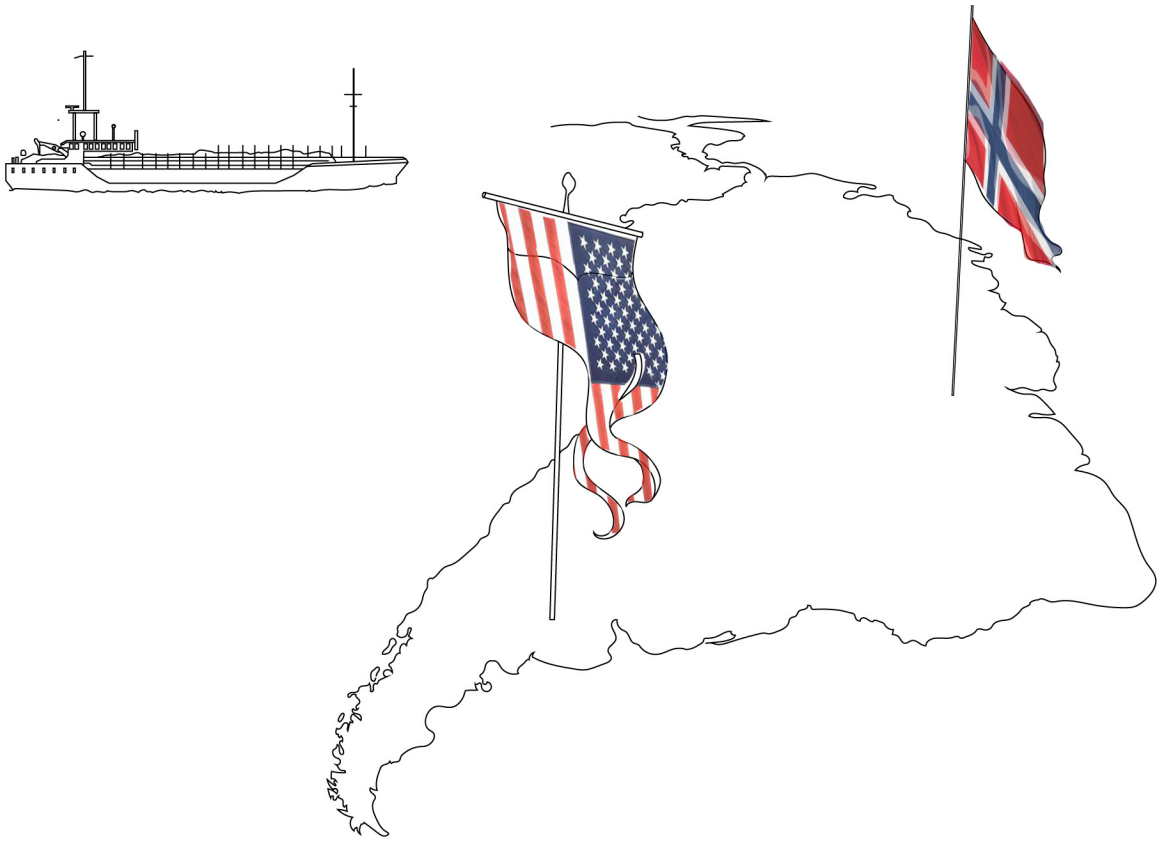
En annen ulempe er hvordan solidariteten så lett reproducerer skjevheter, ettersom norske bistandsarbeidere i UD og ideelle organisasjoner hele tiden tar det for gitt at

nordmenn ikke bare er rikest, og derfor må være givere, men også stort sett tenker at de selv er mest utviklet og derfor bør velge ut prosjektene. Kanskje er det lettere å tenke annerledes om politikk og utvikling når man står ansikt til ansikt med åpenbart forskjellige asiatiske og afrikanske samfunn?

2. Latin-Amerika som offer for europeisk kolonialisme og nord-amerikansk imperialism

Dette er fortellingen om verdenshistorien som en rett linje fra en startfase i ‘Den gamle verden’ med sentrum i Hellas, Roma og Midtøsten, via opplysningstid, europeisk ekspansjon, industriell revolusjon, helt til verdensherredømme gjennom kolonialismen. Dette er dessuten en versjon av verdenshistorien som knytter Europa og Amerika tett sammen, også sett fra Latin-Amerika. Historien om Spania og de europeiske maktenes erobring av de amerikanske kontinentene, desimeringen av urfolkene og omskaping av ‘Den nye verden’ til å bli en del av den moderne verden, som også er vår, er uansett perspektiv en skjellsettende begivenhet i verdenshistorien. I solidaritetsperspektivet får den europeiske ekspansjonen i tidlig moderne tid en ekstra vekt som noe ‘vi’ er ansvarlig for. Europeisk kapitalistisk imperialism blir synonymt med kolonialisme.

Dertil kommer rollen til den etter hvert sterkeste av de nye amerikanske statene, USA, som leder av verdenskapitalismen og landet som dominerer hele den vestlige halvkule. I sin posisjon som et lite land i Europa, har også Norge en spesiell relasjon til USA som ikke er så ulik den latinamerikanske, nemlig som en underordnet deltaker i verdenssystemet. Som rikt og utviklet og militært alliert ser vi mindre til USAs dominante side, men dermed er, besnærende nok, det politiske synsfeltet fylt med de samme bildene av USA-imperialisme og USA-kapitalisme både i Norge og i Latin-Amerika.

Med dette sammenfallet av historiske utviklingslinjer har vi enda et lett synlig grunnlag for solidaritetsbasert samkvem utover det som følger av likhetene mellom samfunn, språk og religion. Ikke minst speiler venstresidene på begge sider av Atlanteren seg i hverandres historier om USAs politiske ekspansjon og økonomiske dominans. Ulempen er at svært mye lokal variasjon forsvinner ut av synsfeltet. Alle i Norge kjenner historien om krigene mellom prærieindianere og hvite i USA, men nesten ingen har hørt om krigene mellom mapucher og hvite i Chile og Argentina omtrent på samme tid. Det ensidige fokuset på USA skygger ikke bare for latinamerikansk historie som sådan, men også for at ‘de hvite’ først og fremst er mennesker som erobrer og koloniserer foruten å være europeere. Kanskje er det lettere for nordmenn og latinamerikanere å trekke generelle lærdommer om politisk historie gjennom å studere relasjonene mellom nord og sør utenfor sine egne områder, for eksempel i de store områdene som i løpet av de siste to tusen år er blitt samlet til India og Kina?

3. Latin-Amerika som hjemsted for urfolk

Dette er en variant av historien om kolonialismen, men med fokus på de historiske sprang som den industrielle revolusjon og nasjonalstatlig politisk utvikling har

medført snarere enn på det europeiske blodet til aktørene. Dermed er det også dette engasjementet som har potensiale til å peke utover standarddiskursen om europeisk kolonisering. Ved første øyekast er urfolk de fattigste og mest marginaliserte i Latin-Amerika, de som så og si ble til overs der utviklingen skjøt fart. Formulert mer analytisk er urfolk folk som ikke lever i statsorganiserte samfunn og som ikke har industrialisert sine samfunn. De er verken europeere eller latinamerikanere. I våre øyne er de dermed dobbelt eksotiske, som representanter for en enklere og mer ekte fortid så vel som for samfunn som ikke tilbørlig omformer sitt naturgrunnlag. Urfolk sprenger rammene for den store fortellingen om nasjonal utvikling og vedvarende deling av politikken i en venstre- og en høyreside. Samtidig som bildene av dem påkaller solidaritet, kan situasjonen de befinner seg i også stimulere til fornyet refleksjon om menneskelig utvikling.

Som en utviklet nasjonalstat som deler territorium med et urfolk kunne Norge simpelthen ikke la være å flette et eget urfolksprogram inn i bistanden sin. Dette ble gjort på 1980-tallet ved å øremerke en liten del av bevilgningene til internasjonale organisasjoner. Siden har hele sivilsamfunnet (‘NGO-området’ på statsbudsjettet) fulgt opp. Som representant for en kombinasjon av fattigdom og utenforskap, men også uskyld og autenticitet, er det vanskelig å

finne et mer nobelt engasjement enn det man måtte ha for urfolk. Samtidig er det gjerne på dette området at engasjementet blir vanskeligst å koordinere med den store fortellingen om utvikling og venstre/høyre-politikk. Latinamerikanere ser gjerne ser med undring på skandinavisk urfolksromantikk og hvordan quechua-bønder i Andes og yanomami-jegere i Amazonas dermed lastes ned i samme kategori. Urfolksdiskursen skygger for enorme lokale variasjoner mellom forskjellige urfolk og deres relasjoner med lokal statsmakt. Den skygger også for hundre år med statlig integreringspolitikk i Latin-Amerika (‘indigenismo’) så vel som i Norge (‘fornorskingspolitikk’).

Gitt verdens store miljø- og utviklingsproblemer kan imidlertid de ekstra utfordringene som urfolksengasjementet byr på være en fordel for alle involverte parter. Utfordringen, slik jeg ser det, blir å se forbi klisjeene om truet naturlighet og autenticitet og å stige ned fra egne selvbilder som de mer aller mest utviklede. Problemet med solidaritets- og bistandsengasjementene er hvordan dette perspektivet så lett setter oss i en type hjelpe- og omsorgsmodus som i praksis opprettholder avstand og asymmetri og sementerer forskjeller. Kanskje ligger det mer læring i undring enn i beundring?

¡QUE LOS RÍOS FLUYAN LIBRES!

Tekst: Hugo Matamala, historie- og geografilærer og Ingrid Fabiola Moen, bibliotekar.
Tegneserie: Greta di Girolamo og Consuelo Terra
Copyright: Greta di Girolamo, Consuelo Terra og Goethe Institut Indonesien

Regionene som i dag er kjent som Los Rios og Los Lagos i Sør-Chile er, som navnet tilsier, preget av elver og innsjøer. Områdene langs disse elvene er delvis dekket av temperert regnskog og urskog, som sammen utgjør en av klodens såkalte *biodiversity hotspots*.

For Mapuche-Willichefolket har dette landskapet, som de kjenner som Fütawillimapu, påvirket deres identitet og levested. Elementene forstås gjennom deres kosmvisjon og beskyttes av *ngen* - naturånder. I elva Pilmaiken er *Kintuantü*, kraften som leter etter sola, helt sentral. Vann er gjennom hellig og praktisk bruk en helt essensiell del av livet, og nyliberal utnyttning av denne ressursen møter derfor naturligvis stor motstand.

Fütawillimapu, som resten av Wallmapu, har vært et område preget av mye inngrep og ressursutnyttelse. Eierskap over jord- og vannressurser har vært kilde til konflikt siden 1500-tallet og spanjolenes invasjon. Denne problematikken ble forsterket med ankomsten av tyske nybyggere fra 1800-tallet og privatisering av vannressurser under diktaturet. Denne situasjonen har fortsatt frem til i dag, med den chilenske staten, private jordeiere og skogbruksselskaper (*forestales*) i spissen. Statkraft har siden 2015 vært til stede i territoriet med utbyggingen av flere vannkraftverk langs elva Pilmaiken og er ikke akseptert av Mapuche-Williche befolkningen.

I dag er vannsituasjonen i Chile kritisk. Det anses som en kommersiell bruksressurs, ikke som en garantert menneskerettighet. Størstedelen av rettighetene til elver, innsjøer og havområder er konsentrert i private selskaper som kjøper, investerer og akkumulerer. De begrenser bruken og utsetter elvene for forurensning og ekstraktivisme. Denne praksisen truer eksistensen for både urfolk, bønder og selve økosystemet. Det haster med å tilbakeføre rettighetene til befolkningen og gi rom for demokratisk og økologisk bruk av vann, for å sikre naturmangfold, åndelighet og helse.

Vi kan ikke fortsette å tillate Statkraft å invadere Pilmaiken med grønnvaskingsprosjekter.
La elvene renne fritt - *Pilmaiken resiste!*

Neste side: Utdrag fra tegneseren *Millaray: la protectora del río sagrado*.
Les hele tegneserien: <https://www.goethe.de/ins/id/en/kul/kue/mmo/bsr.html>

1 Pilmaiken er en hellig elv. Elven er 68 kilometer lang og deler regionene Los Rios og Los Lagos i det sørlige Chile.

2 Pilmaiken betyr skogssvale på mapuchenes språk.

3 I likhet med skogssvalene vender familiene fra hele Fütawillimapu (territoriet i sør) tilbake hver sommer for å feire forfedrenes og -mødrenes ritualer.

4 Sjelenes elv

1 Den delikate naturen og det spirituelle økosystemet i Pilmaiken er i fare. For flere år siden, under en seremoni, kom forfedrene og -mødrene med advarsler.

2 Trusselen som Millaray fornemmet siden hun var ei lita jente ble reell da hun ble 19 år gammel.

1 La resistencia del Pilmaiken

2 ¡Van a inundar el Ngen Kintuantül!

La noticia voló por el Pilmaiken como una bandada de golondrinas...

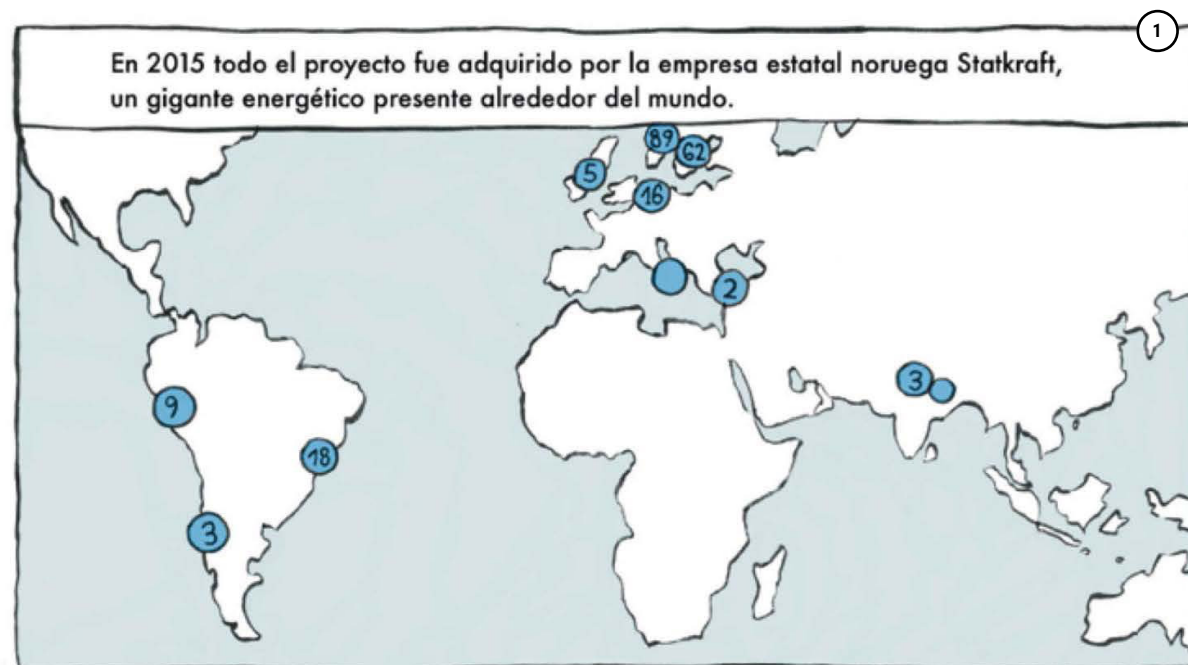

1 Mostanden til Pilmaiken

2 De kommer til å oversvømme el Ngen Kintuantül! Nyheten fløy langs Pilmaiken som en flokk skogsvaler.

3 Styret i Pilmaiquen AS (2009): Hernán Büchi: tidligere finansminister under Pinochetdiktaturet, Bruno Philippi: tidligere leder av Sofofa, Isidoro Quiroga: "tsar" av markedet for vannrettigheter.

4 I 2009 godkjente det nasjonale miljødirektoratet byggeplanene av et vannkraftverk lagt fram av den chilenske bedriften Pilmaiquen AS. Denne planen innbefattet oversvømmelsen av det seremonielle området Ngen Kintuantü og en gravplass, og det ble aldri tatt hensyn til hva mapuchesamfunnene som bebodde elvebredden ønsket.

2

La interrupción del flujo natural del río, las talas y las inundaciones causadas por las plantas hidroeléctricas amenazan el equilibrio ecológico y espiritual del Pilmaiken.

3

A veces la ribera del río se seca. Ya no hay tantas plantas medicinales como antes. Por lo tanto, la misión de la machi, su rol como sanadora, se vuelve más difícil.

1 I 2015 ble prosjektet kjøpt opp av det norske statseide selskapet Statkraft. Selskapet er en internasjonal energigigant, med kontorer flere steder i verden.

2 Forstyrrelsen i elvas naturlige strøm, tømmerhogsten og oversvømmelsene forårsaket av vannkraftverkene truer den økologiske og åndelige balansen i Pilmaiken.

3 Mapuchesamfunnene har funnet hundrevis av døde fisk i nærheten av vannkraftverket Rucatayo.

4 Noen ganger tørker elvebredden ut. Det er ikke lenger like mange medisinsplanter som tidligere. Dette fører til at machiens oppdrag og hennes rolle som helbreder blir vanskeligere.

5 Territoriene er levende vesener. Hvis de blir ødelagt, drar *ngen* (ånder som beskytter naturen) sin vei, og sammen med sykdommen som brer seg i territoriet blir mennesker syke. Vi har sett unge mennesker dø. De blir syke på grunn av denne ubalansen.

3

Hacen manifestaciones masivas, ocupaciones de tierra, tomas en las oficinas de las empresas y en edificios públicos.

5

Han cortado cercos, soltado vacas y talado pinos en sitios privados; vacas y pinos destruyen el ecosistema nativo.

*pacos= forma despectiva de llamar a la policía

7

Se han reunido con la embajadora noruega para pedir que Statkraft salga de su territorio ancestral. "En su país cuidan mucho a la naturaleza, no cortan ni un solo árbol. Su hipocresía nos da impotencia", dice Millaray Huichalaf.

1 For å kreve tilbake jorda si og hindre bygginga av vannkraftverket starta de organisasjonen "Lof i motstand for Pilmaikenelva", som samler flere mapuche-willichesamfunn i territoriet.

2 "NEI TIL MEGAPROSJEKTER I MAPUCHETERRITORIUM"

3 De har store demonstrasjoner, okkuperer jord, selskapenes kontor og offentlige bygninger.

4 "PILMAIKEN STÅR IMOT"

5 De har tatt ned gjerder, sluppet løs kyr og hogget furutrær på private områder; kyr og furutrær ødelegger det lokale økosystemet.

6 "UT MED DEN \$HILENSK-NOR\$KE STATEN FRA WILLICHETERRITORIUM. UT MED SNUTEN"

7 De har møtt den norske ambassadøren for å be om at Statkraft forlater deres formødres og -fedres land. "I deres land tar de godt vare på naturen, de hogger ikke et eneste tre. Hykleriet gjør oss maktesløse," sier Millaray Huichalaf.

1 Machien (spirituell leder og helbreder) Millaray Huichalaf har vist seg som en leder for bevegelsen og har derfor blitt forfulgt. Hver gang hun går ned til elvebredden for å samle medisinalplanter blir hun fulgt av droner eller politietterforskere.

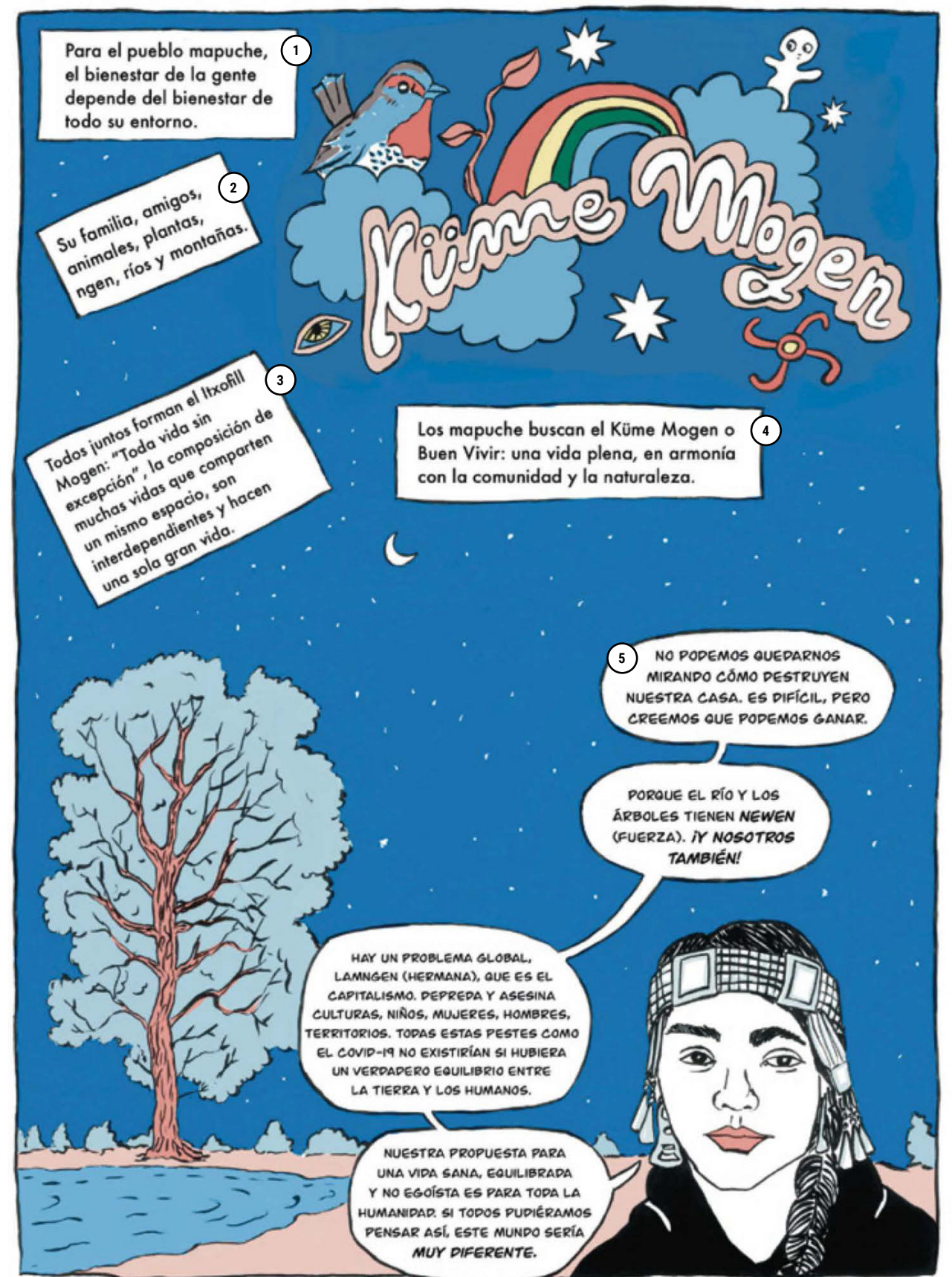
2 Noen ganger følger de meg i bil. Faren min anmeldte nettopp en fast overvåkingspost i nærheten av huset mitt, med private vakter fra selskapet. De er bevæpna.

3 Noen dager etter at vi tok tilbake det seremonielle stedet Kintuantü, dro representanter fra Pilmaiquen S.A. for å snakke med machien. De tilbød kjøretøy, et helsesenter og penger.

4 Amanda Huichalaf, Millarays søster: Selskapet begynte å sende bestikklser i bytte med underskrifter for de to prosjektene: Osorno og Los Lagos. Noen fortalte oss at de fikk komfyrer, kasseroller og sinkplater mot å skrive under.

5 Rubén Caño, werkén (talsmann): Det nasjonale etterretningsbyrået har avlyttet telefoner og forfulgt lederne våre. De utnytter fattigdommen som finnes her, men den revolusjonære kampen fortsetter. Vi vil ha selvstyre og kunne bestemme om vi tillater inngrep i mapucheterritorium eller ikke.

6 Pilmaiken er et levende søsken for oss, og vi lider når flyten hennes brytes. Vi vil ikke ha penger, vi vil at de skal respektere vår kosmvisjon og dra sin vei!

1 For mapuchefolket avhenger folks velvære av velværet til omgivelsene deres.

2 Deres familie og venner, dyr, planter, ngen, elver og fjell.

3 Sammen danner de Itxofil Mogen: "Alt liv uten unntak", sammensetningen av mange liv som deler det samme stedet, er gjensidig avhengige av hverandre og danner et eget, stort liv.

4 Mapuchene søker Küme Mogen eller *Buen Vivir*: et fullverdig liv, i harmoni med samfunnet og naturen.

5 Vi kan ikke stå og se på at de ødelegger hjemmet vårt. Det er vanskelig, men vi tror vi kan vinne. // Fordi elva og trærna har *newen* (styrke). **Og vi også!** // Det er et globalt problem, *lamingen* (søster), som er kapitalismen. Den forringer og myrder kulturer, barn, kvinner, menn, territorier. Alle pestene, som Covid-19, hadde ikke funnes om det var en virkelig balanse mellom jorda og menneskene. // Vårt forslag for et et sunt, balansert og uselvsk liv er for hele menneskeheten. Hvis alle kunne tenkt slik, ville denne verdenen vært **veldig annerledes**.

ET KONTINENT I REVOLUSJON: NORSKE DRØMMER OM LATIN-AMERIKA

Tekst: Ragnar Øvergaard Aas, doktorgradsstipendiat ved Universitetet i Oslo.

Fram til etterkrigstiden hadde Latin-Amerika en marginal posisjon i det norske samfunnet. I den grad det ble representert i norsk litteratur eller media, var det framstilt som et fjernt og eksotisk sted hvor indianere, kannibaler og revolusjonære banditter à la Pancho Villa herjet fritt. For noen, som i sir Arthur Conan Doyles *Den forsvundne verden* utgitt på norsk i 1913, var det til og med et sted hvor dinosaurer fortsatte å leve videre langs Amazonaselvens bredder. Med andre ord var Latin-Amerika et kontinent hvor en vill og barbarisk fortid fortsatte inn i nåtiden.

I løpet av det tjuende århundre utviklet imidlertid Latin-Amerika seg til å bety noe stikk motsatt i Norge. Da gikk kontinentet fra å være et sted hvor en seig fortid hang igjen, til å bli stedet hvor revolusjonære kamper og progressive politiske prosjekter nærer drømmer om en bedre framtid. I denne artikkelen belyser jeg hvordan Latin-Amerika i løpet av den andre halvdel av 1900-tallet ble til et arnested for radikalt tankegods og utopier i den norske venstresidens øyne.

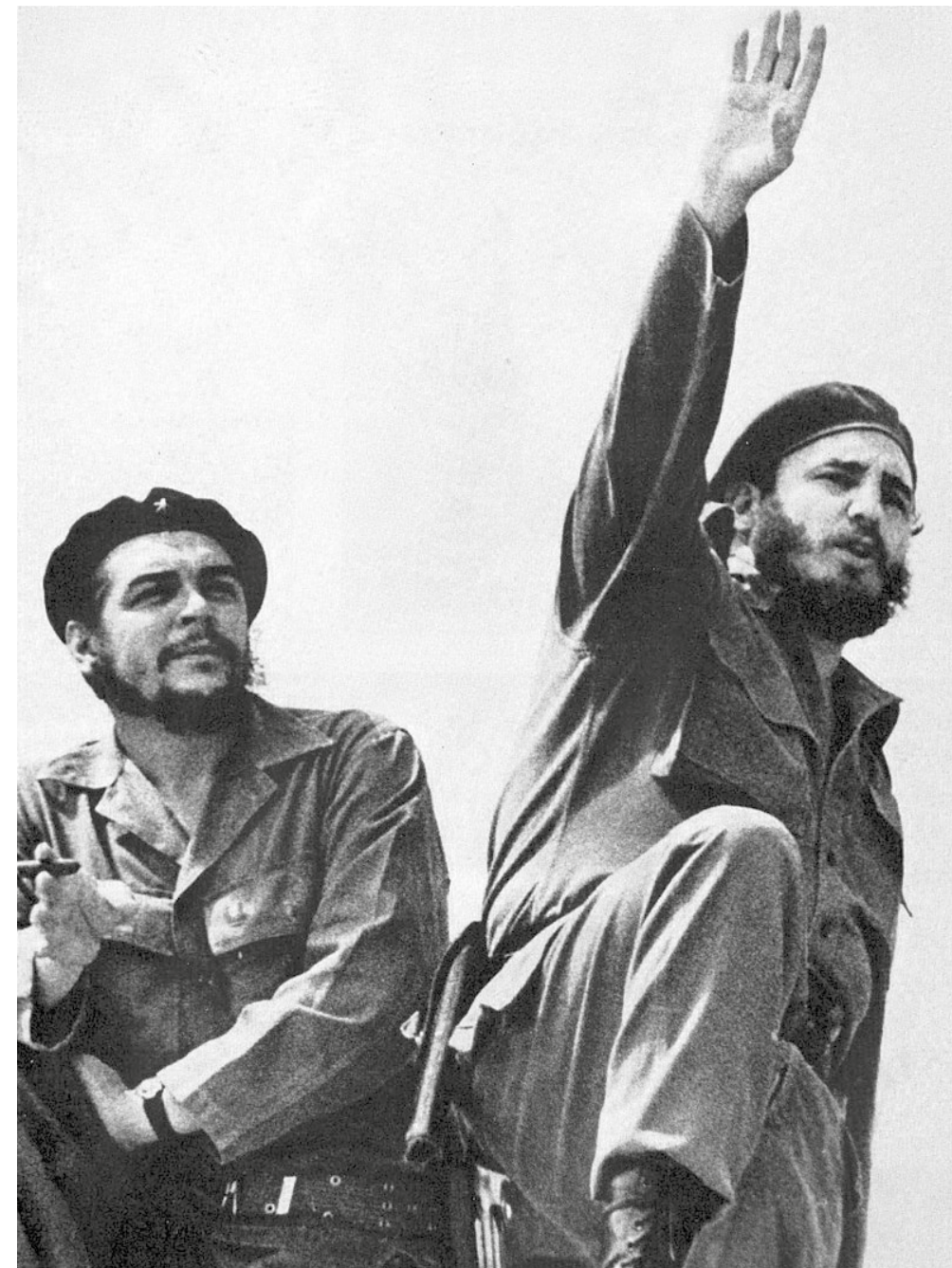
Revolusjonens begynnelse

Startskuddet for den norske venstresidens Latin-Amerika-fascinasjon kan med en viss sikkerhet dateres til 1959, da Fidel Castros opprørsstyrker tok over makten på Cuba. Den lille karibiske øynasjonen igangsatte da et revolusjonært eksperiment som hele verden fulgte med på. I Norge fikk den cubanske revolusjonen støtte hos mange på venstresiden. Denne støtten kom til uttrykk i stiftelsen av Norsk-cubansk forening på begynnelsen av sekstitallet, som organiserte brigadereiser til cubanske sukkerplantasjer for unge norske sosialister som ønsket å hjelpe og lære fra det post-revolusjonære Cuba.

Samtidig ble flere reiseskildringer og faglitterære verk om landet utgitt i Norge i tiden etter revolusjonen. Blant annet ga SV-lederen Finn Gustavsen ut en bok i 1966 om hans opplevelser på reise til Cuba. Boken ga uttrykk for en dyp fascinasjon for Castro og den cubanske sosialismen. En annen som engasjerte seg for Cuba var Tore Linné Eriksen, som sammenfattet en antologi om Latin-Amerika i 1970 hvor Cuba ble tildelt en sentral rolle. Denne voksende litteraturen gjorde for første gang sakprosa om politiske utviklinger på kontinentet allment tilgjengelig i Norge.

Den cubanske revolusjonen inspirerte ikke bare politikere og intellektuelle i Norge. Maktvertakelsen på Cuba pustet også liv i en rekke revolusjonære bevegelser rundt omkring i Latin-Amerika. Geriljabevegelser som MIR i Chile, tupamaroene i Uruguay og det colombianske ELN vokste fram på denne tiden og gjorde opprør i cubansk ånd. Disse bevegelsene hentet inspirasjon fra Cuba og den ikoniske argentineren Ernesto «el Che» Guevaras oppfordring om å skape «to, tre, mange Vietnam». Denne utviklingen bidro til at den kjente norske fredsforskeren Johan Galtung i 1966 karakteriserte Latin-Amerika som «et kontinent i revolusjon».

Selv om mange i Norge etter hvert mistet interessen for Cuba da landet knyttet tette bånd til Sovjetunionen, hadde den cubanske revolusjonen utvilsomt brakt Latin-Amerika inn i det geopolitiske synsfeltet. For i kjølvannet av revolusjonen ble det et sted hvor sosial konflikt kokte under overflaten og hvor progressive utopiske prosjekter vokste fram. På sekstitallet mente den britiske historikeren Eric Hobsbawm at det «ikke var en eneste

Dette bildet av Che Guevara (t.v.) og Fidel Castro (t.h.) ble tatt av Alberto Korda i 1961. De to revolusjonsheltene ble ikoniske da de avsatte det USA-støttede diktaturet til Fulgencio Batista på Cuba i 1959. Den cubanske revolusjonen inspirerte venstrevridde bevegelser over hele verden. I Norge skapte revolusjonen en sterk interesse for Latin-Amerika som fortsatte å vokse de neste tiårene.

Opphavsrett: Wikicommons.

intellektuell i Europa eller USA som ikke var trollbundet av Latin-Amerika, et kontinent som så ut til å boble med den sosiale revolusjonens lava». Kontinentet hvor fortiden aldri så ut til å dø, rakte nå fram et håp om en bedre framtid for alle.

Sekstiåttene og Latin-Amerika

Opprørsårene rundt 1968 bidro også til den norske fascinasjonen for kontinentet. På den ene siden førte Vietnamkrigen til at USAs imperialism i «den tredje verden» ble blottlagt og flere ble oppmerksomme på hva som foregikk i «USAs bakgård». På den andre siden var 1968 en katalysator for leting etter alternative utopiske prosjekter for de som anså Vestens kapitalisme som utnyttende og Sovjetunionens kommunisme som undertrykkende. Mange «sekstiåttene» vendte blikket

sitt mot politiske prosjekter i det globale sør, da disse ble sett på som frigjort fra begge leirene i den kalde krigen.

Et annet fenomen som bidro til norsk interesse for Latin-Amerika på sekstitallet, er det historikere har kalt «pocketbok-revolusjonen». Den var knyttet til at de politiserte sekstiåtternes lesevaner skapte en enorm etterspørsel for billige sakprosbøker. Som følge av dette begynte mange mindre forlag å trykke opp billige bøker om ukjente temaer med en relativt lav risiko. Etter hvert begynte forlag som Pax og Det Norske Samlaget å oversette og trykke engelskspråklige bøker om Latin-Amerika. Dette økte interessen for kontinentet, og mot begynnelsen av syttitallet fantes det flere pocketbøker om Latin-Amerikas politikk, samfunn, kultur og økonomi tilgjengelig for

en billig penge i norske bokhandler. Dette var også tiden hvor Latin-Amerikas litterære «boom» ankom Norge, og rundt tiårsskiftet var mange av verkene til Gabriel García Márquez, Julio Cortázar, Mario Vargas Llosa og Carlos Fuentes tilgjengelig på norsk. Tilgang til kunnskap om kontinentet hadde aldri vært større.

Det tapte tiåret

Ingen tiår var så viktig for norsk engasjement for Latin-Amerika som syttitallet. Det var på denne tiden at Latin-Amerika for alvor satt penner i bevegelse og skapte foreninger i Norge. Igjen var Latin-Amerika stedet mange nordmenn så til for radikale progressive prosjekter.

Valgseieren til Unidad Popular og Salvador Allende i 1970 førte til at mange rettet blikket mot Chile. For første gang i historien hadde en uttalt marxist vunnet presidentembetet med et løfte om å skape et sosialistisk samfunn på demokratisk vis. Allende lovet chilenerne at *la via chilena*, den chilenske veien til sosialismen, skulle bli en fredelig revolusjon med «empanadas og rødvin». Denne demokratiske sosialismen fikk oppmerksomhet på venstresiden i Norge, hvor mange så til Chile for inspirasjon etter at den tsjekkiske «sosialismen med et menneskelig ansikt» hadde blitt slått ned i 1968. På denne tiden snakket fortsatt Arbeiderpartiet om «den lange revolusjonen», og de knyttet flere institusjonelle bånd med Chile i denne perioden, blant annet gjennom den Sosialistiske Internasjonalen. Men sett i forhold til det som skulle komme, forble interessen for Chile fortsatt begrenset i denne perioden.

For i 1973 da militæret i Chile utførte et voldelig statskupp mot den sittende regjeringen, ble Chile for alvor et tema i Norge. Militærkuppet vakte sterke reaksjoner i Norge, og ga liv til en solidaritetsbevegelse som mobiliserte tusenvis av mennesker over hele landet. Solidaritetskomiteen for Chile ble opprettet noen uker etter kuppet, med mål om å støtte opposisjonen i landet, og mange av de involverte trodde at en geriljakrig mot Pinochet-juntaen var nært forestående. Faktisk var det mange som var tiltrukket til solidaritetsbevegelsen nettopp fordi de håpet på at en revolusjonær motstandskamp mot militærregimet kunne munne ut i et sosialistisk samfunn. For noen ble Chile et sterkt argument for at ethvert forsøk på å innføre sosialisme måtte gå gjennom væpnet revolusjon.

Med Chile-solidariteten som inngangsdør eksploderte interessen for Latin-Amerika de neste årene. Bøker fra latinamerikanske forfattere ble for første gang oversatt, mens

norske akademikere igjen forsøkte å analysere historiene, samfunnene og kulturene på kontinentet. På denne tiden ble også Avdeling for spansk og latinamerikastudier opprettet ved Universitetet i Bergen. Mot slutten av tiåret ble også Eduardo Galeanos betydningsfulle og sjelsettende analyse av imperialismens rolle i Latin-Amerika trykket på norsk.

Syttitallet, kjent som «det tapte tiåret» i kontinentets historie, sementerte interessen for Latin-Amerika i Norge. Av de sørligste landene i Amerika, ble samtlige rammet av voldelige reaksjonære militærregimer. Igjenom «Operasjon Condor» forente flere av disse regimene seg med USA i kampen mot såkalte «subversive», som hjalp militærregimene å samkjøre deres «skitne kriger» mot venstresiden på kontinentet. Til dels som respons til spredningen av vold og elendighet, og med erfaringer fra tidligere organisasjoner in mente, ble Latin-Amerikagruppene opprettet på slutten av syttitallet. På denne tiden økte interessen for Mellom-Amerika betraktelig, hvor Nicaragua ble sentral etter at Sandinistene gjennomførte en revolusjon og kjempet en borgerkrig mot USA-støttede Contras. Det at Nicaragua fikk en så stor oppmerksomhet, kanskje på bekostning av de søramerikanske landene som ble rammet av militærdiktaturer, kan tolkes som en bekreftelse på at kontinentet først og fremst vakte interesse som et laboratorium for revolusjonære prosjekter.

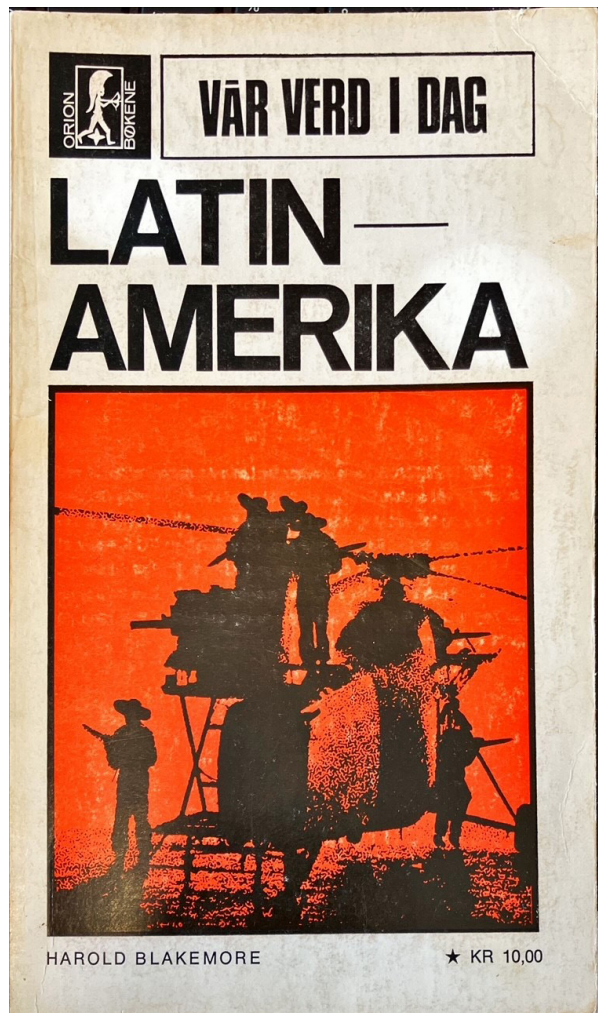
Revolusjonærer etter historiens slutt

I løpet av 1980-tallet falt flere av militærregimene som hadde etablert seg selv i det tapte tiåret. En demokratisk vind blåste over øst, vest, nord og sør, og i 1990 ga til og med Augusto Pinochet fra seg presidentmakten i Chile. Denne vinden brakte med seg en seiersrus som gjorde liberale, kapitalistiske demokratier til det eneste legitime målet – «slutten på historien» som Francis Fukuyama kalte det. Men til tross for dette, døde ikke det revolusjonære blikket mot Latin-Amerika helt ut i Norge.

Den revolusjonære latinamerikaneren som dukket opp i det norske synsfeltet på 1990-tallet gikk derimot igjennom en transformasjon: der de tidligere geriljabevegelsene var inspirert av massebevegelser med røtter i europeisk modernitet og et mål om å ta statsmakt, hadde nittitallets revolusjonære en annen opprinnelse og andre mål. I tilknytning til femhundreårsmarkeringen for «oppdagelsen» av Amerika, tok store mengder urfolk til gatene rundt om på kontinentet i protest eller erklærte opprør. Blant disse var den Zapatistiske frigjøringshæren i Chiapas' opprør mot den meksikanske staten det mest omtalte.

Zapatistenes forsøk på å opprette et selvstyrt og statsløst samfunn, skapte stor sympati hos radikale aktivister i Norge. Det at norske blitzer og LAG-brigadister upåvirket av nittitallets seiersrus, dro til Chiapas for å støtte zapatistene, er kanskje det mest tydelige tegnet på at drømmen om det revolusjonære Latin-Amerika hadde fått et permanent fotfeste blant den norske venstresiden. Denne solidariteten lever videre blant mange venstreaktivister.

Men en viss frakopling kan også skimtes: venstresiden i Norge ser ikke like mye til Latin-Amerika lengre. Det er lenge siden støtteerklæringer til andre sosiale bevegelser og folkeslag var vanlig kost på norske partikongresser. Har transnasjonal solidaritet blitt til en kampsak kun for små grupper av spesielt interesserte aktivister? Har det norske samfunnet rett og slett blitt mer innesluttet? Har kanskje troen på at Nord har noe å lære i fra Sør blitt borte? Eller er det et symptom på en postmoderne mistenksomhet mot utopier? Ifølge Eduardo Galeano ble hans gode venn, den argentinske filmregissøren Fernando Birri, en gang spurt om hva man egentlig skulle med utopier. Birri skal ha svart: «Utopien ligger i horisonten. Jeg vet godt at jeg aldri kommer til å nå den. Hvis jeg går ti skritt, beveger den seg ti skritt framover. Jo mer jeg leter etter den, jo mindre vil jeg finne den, for den forsvinner i takt med at jeg nærmer meg. Vel, så hvorfor trenger man utopier? For å gå.»

Denne boken fra 1966 er trolig den første boken på norsk som forsøker å analysere politiske og sosiale utviklingstrekk i Latin-Amerika. Boken ble opprinnelig utgitt på engelsk av Harold Blakemore og ble oversatt til norsk det samme året i pocketbokformat av Det norske samlaget. Den kjente fredsforakeren Johan Galtung skriver i forordet til boken at Latin-Amerika ble av mange allerede på denne tiden sett på som «et kontinent i revolusjon».

Opphavsrett: Det norske samlaget 1966.
Omslag: Arild Kristo.

Fra zapatistcaracolen Oventik i Chiapas, Mexico. Zapatistene er fortsatt en viktig inspirasjon for flere på venstresida, inkludert i LAG. Foto: Brigada Digna Rabia.

SOLIDARITETSBRIGADENE ER TILBAKE!

Siden 1980-tallet har over 1000 personer vært på sterke, opprørende, inspirerende og av og til livsforandrende reiser gjennom LAGs solidaritetsbrigader, fra Norge til Latin-Amerika og fra Latin-Amerika til Norge. Etter over to lange år med pandemistengte grenser skal brigadeprosjektet endelig opp på beina. I januar 2023 starter utvekslinga av brigadister mellom Norge og Latin-Amerika igjen, for første gang siden våren 2020.

Tekst: Inga Haugdahl Solberg og Kristina Vatland¹

Fra kaffeplukking til informasjonsarbeid
LAGs solidaritetsbrigader strekker seg tilbake til tidlig på 1980-tallet, da den nicaraguan-ske revolusjonen i 1979 og den påfølgende borgerkrigen utover 80-tallet fikk mange på venstresida, både i Norge og i andre land, til å reise til Nicaragua i solidaritet med sandinist-bevegelsen (FSLN). Sandinistene hadde tatt makta fra den brutale diktatoren Somoza i '79, og sto i front for det folkelige opprøret mot undertrykkelse, fattigdom og skeivfordeling av jord og ressurser. Mellom 1980 og 1995 reiste kaffebrigader, skolebyggingsbrigader og fagorganiserte brigader kontinuerlig gjennom LAG fra Norge til Nicaragua. Det var særlig praktisk arbeidskraft brigadene bidro med, da det var mangel på dette etter revolusjonen.

Slagordet «solidaritet i praksis» overlever enda fra de første Nicaraguabrigadene, men innholdet har forandra seg. I 1997 ble brigademodellen endra; fokuset gikk fra arbeid til informasjonsvirksomhet, og brigadevirksomheten utvida seg til El Salvador, og etter hvert også til Chiapas i Mexico, Brasil, Bolivia, Guatemala og Colombia. I dag bygger prosjektet hovedsakelig på samarbeidet med Movimento dos Trabalhadores Rurais Sem Terra (MST) i Brasil, Coordinadora Nacional de Viudas (Conavigua) og Comité de Unidad Campesina (CUC) i Guatemala, og Coordinador Nacional Agrario (CNA) i Colombia.

Solidaritetsbrigadene sendes for å vise støtte til de latinamerikanske folkenes kamp for økonomisk, sosial, politisk og kulturell frigjøring. Den direkte kontakten mellom norske brigadister og folk og organisasjoner i Latin-Ame-

rika gir dessuten uvurderlige innsikter til arbeidet LAG gjør i Norge, med informasjons-spredning om politisk utvikling i Latin-Amerika, om hvordan norsk politikk kan bidra til undertrykking og fattigdom i latinamerikanske land, og om hvordan folk kjemper for rettferdighet, frihet, fred og demokrati i sine land, lokalsamfunn eller territorier. Brigadeprosjektet er en viktig opplæring i og påminnelse om hva solidaritet betyr; at kampen for en bedre verden er felles, og må kjempes i alle verdens hjørner.

Stengte grenser, solidaritet på Zoom og uteopphold på egen landsbygd

Brigaden som reiste til Colombia i januar 2020 måtte i mars på kort varsel avbryte oppholdet og fly hjem, da stadig flere land stengte grensene sine på grunn av Covid-19. Sjøkket og skuffelsen var stor, men de hjemsendte brigadistene satt likevel ikke stille tilbake i Norge. Gjennom Norsk Bonde- og Småbrukarlag (NBS) reiste brigadistene ut til norske gårder for å hjelpe til med våronna, og for å lære om norsk jordbruk og om sammenhenger mellom småbønders utfordringer internasjonalt, noe de også tok med da de skulle spre informasjon om brigadeopplevelsen i etterkant.

Samarbeidet og utvekslingen mellom partnerorganisasjonene har heller ikke stått stille selv om pandemien har herjet. Leder for brigadeprosjektet, Elise Fjordbakk Øksnes, forteller at digitale verktøy har gjort det mulig å gjennomføre møter, skoleringer og kurs med partnerorganisasjonene, og at de til og med har hatt hyppigere kontakt enn før pandemien. Dette, og det at flere fra organisasjonene enn

Sør-nordbrigadister fra Colombia, Guatemala og Brasil. De jobbet med feminisme og urfolkskamp i tre måneder i Norge. Foto: Nicolas Jara Marthinsen.

Foto under: Nord-sørbrigadister på besøk hos zapatistene i 2019.

bare brigadister har kunnet delta på møter, er noe Elise sier de vil ta med videre i prosjektet, men hun påpeker:

– Når det er sagt, så ser vi at det digitale ikke kan erstatte den fysiske tilstedeværelsen som er helt essensiell for å kunne bli kjent med og relatere til folk på grasrota og deres kamper. Det var derfor store forventninger knytta til det fysiske partnernøtet i Brasil i juni, hvor aktivister fra LAG, MST, Conavigua, CUC og CNA diskuterte politisk analyse, hadde skolering, og planla brigadeprosjektet og andre fysiske utvekslinger. Selv om det i mars 2020 fort ble klart at det kunne ta lang tid før man igjen kunne sende brigader til Latin-Amerika, var det vel få som så for seg at det skulle ta hele tre år før en ny solidaritetsbrigade kunne reise ut. Nå er vi der endelig, og opptaket av brigadister er allerede i gang. Alle solidaritetsbankende hjerter gleder seg!

Om solidaritetsbrigadene

- Solidaritetsbrigadene er et utvekslingsprosjekt i LAG, som ble startet på 80-tallet. Mer enn 1000 mennesker har vært på brigade i Bolivia, Chiapas, Nicaragua, El Salvador, Colombia, Guatemala, Brasil og Norge.
- I dag finansieres prosjektet av Norsk senter for utvekslingssamarbeid (Norec), og er et samarbeid mellom LAG, De jordløses bevegelse i Brasil (MST), bondenettverket CNA i Colombia og bonde- og urfolksorganisasjonene Conavigua og CUC i Guatemala
- Grunntanken i prosjektet er solidaritet i praksis; reise og bo i et annet land med lokalbefolkningen og lære om deres kamper for rettferdighet. Skolering, samt informasjonsarbeid er viktige deler av prosjektet, med fokus på feminisme, utvinning, norsk tilstedeværelse i Latin-Amerika og rettigheter til bønder, urfolk og andre minoriteter.

¹ Teksten bygger på Elise Øksnes Fjordbakks tekst "Solidaritet i praksis i pandemitid" fra Latinamerika #1 2021, samt "Brigadehistorie" fra LAGs nettsider (<https://www.latin-amerikagruppene.no/brigadehistorie/2018/08/30/brigadehistorie>)

ERFARINGER FRA TIDLIGERE BRIGADISTER

Tuva Sætre Ressem, Silje Strøm og Frøya Torvik var henholdsvis 20, 19 og 19 år da de dro på solidaritetsbrigade. Tuva og Silje var i Brasil våren og høsten 2015, og Frøya var i Mexico og Guatemala, våren 2016. Vi har stilt dem noen spørsmål om deres opplevelse:

Beskriv noen du ble kjent med. Har du fortsatt kontakt med noen?

Tuva: Først og fremst vil jeg trekke frem Marthe, som jeg dro på brigade med og ikke kjente på forhånd. Hun er fortsatt en av mine nærmeste! Vi bodde sammen på to av uteopp- holdene, så jeg tror det skapte et ganske sterkt bånd.

Ellers har jeg kontakt med flere av de jeg ble kjent med i Brasil. På ENFF (MSTs nasjonale skole) var vi 5 uker i starten, sammen med blant annet en «turma» på kanskje 30-40 som skulle til USA. Blant disse var Gabriel og Inácio, som ble to veldig gode venner, spesielt etter at jeg dro på utveksling til Sao Paulo (hvor de bor). De er min lille brasilianske familie, Gabriel spesielt, og moren hans, som er del av den nasjonale koordinasjonen til MST. Lucas er også en jeg fremdeles har mye kontakt med. Han er agronom, bosatt i Mato Grosso do Sul (delstaten hvor vi var på brigade) og jobber i dag blant annet med et prosjekt MST har med å gjenoppbygge naturområdene som ble øde-

lagt under en alvorlig gruve-"ulykke" av Vale i 2015 - noe jeg også skrev bacheloroppgaven min om. Han er en trofast rådgiver og venn den dag i dag.

Silje: På MST-skolen ble jeg kjent med Alvaro fra Argentina. Jeg kunne veldig dårlig spansk/portugisisk da vi var der, men likevel klarte vi å bli venner. Han gratulerer meg på bursdagen min hvert år!

Frøya: Mathilde var en eldre kvinne som bodde i den guatemalanske bygda som medbrigadist Mari og jeg besøkte i seks uker. Vi ble etter hvert stamgjester rundt spisebordet til Mathilde og bodde hos henne noen av ukene. Hos henne snakka vi om stort og smått, og tårene kunne sitte like løst som latteren. Under borgerkrigen (1960-1996) arbeidet hun og mannen hennes med psykologisk ledsaging av overlevende etter vold; massakre og overgrep. Borgerkrigen var et folkemord mot urfolk, utslettelse av hele bygder og er fortsatt et uhelbredet sår, ikke bare for de overlevende, men også verdenssamfunnet.

Nå bodde Mathilde og mannen i Los Luchadores San Esteban, et lokalsamfunn som ble etablert etter en årelang kamp for å få et verdig hjem etter de omfattende tvangsutkastelsene i 2011 gjennomført av politiet og hæren på vegne av et sukkerrørselskap i fylket Alta Verapaz. Kampen for tilbakeføring av jorda som familiene ble revet vekk fra, eventuelt reetablering av familiene på nye landområder, ble drevet av bondeorganisasjonen CUC. De omkring 30 familiene i San Esteban var de første av over 700 familier som fikk «erstatta» jorda som de fikk 15 minutter på å forlate før husene dere ble påtent og rasert med bulldosere.

Den brutale, rasistiske fremferden til Guatemalas økonomiske-, militære og politiske elite stoppet ikke med undertegningen av fredsavtalen i 1996, men pågår til dags dato.

Er det noe i livet ditt du gjør eller har gjort som følge av brigadereisen?

Tuva: Alt jeg gjorde i etterkant ble nok i stor grad formet av brigaden, som vekket et veldig stort behov for å forstå global urettferdighet og ulikhet, og etter hvert mer rettet mot konflikten økonomiske interesser (stat og næringsliv – spesielt det norske, som har stor tilstedeværelse i Brasil) vs. lokalbefolkning og miljø. Jeg begynte etter hvert på samfunnsgeografi (klassisk brigadestudium), dro ett år på utveksling til Sao Paulo i 2018/2019, skrev bacheloroppgave om næringslivets samfunnsansvar og Oljefondet i Brasil, tar i dag en master ved Senter for Utvikling og Miljø og sitter som studentpraktikant på generalkonsulatet i Rio de Janeiro hvor jeg får innsikt i

norsk næringsliv i Brasil (from the other side, hehe). Verdens viktigste, flotteste og sterkeste opplevelse!

Silje: Det meste i livet mitt er påvirket av at jeg reiste på brigade, men det som påvirker meg mest er forståelsen for hvor essensielt det er for alle folk, småbønder, urfolk eller quilombolaer, å ha rett til og autonomi over jord hvor man kan produsere sin egen mat. *Ocupar, resistir, produzir!* Betydningen av 'essensielt' ble krystallklar og blodalvorlig: alternativet er død og fattigdom. Tilbake i Norge og sju år senere har jeg lagt teori på vent til fordel for det praktiske. Jord under neglene og solbrent nakke. Jeg tror fortsatt at det viktigste jeg kan utrette i livet er å produsere sunn og trygg mat på en måte som tar vare på folk og natur.

Mange bønner må renses for bønner spises hver dag, det kan by på mange koselige ettermiddager med rensing av både bønner og mais. **Foto:** Mari Beitnes.

Silje og vertsmor Iraci.

Høstbrigaden 2015 til Mato Grosso do Sul i Brasil, feirer å ha kommet på 6. plass (av seks lag) i fotballturnering i MST-bosetningen "Ernesto Che Guevara", sammen med gode kamerater og venner i MST.

MENNESKERETTIGHETSSITUASJONEN I COLOMBIA ER KRITISK – IFØLGE MENNESKERETTIGHETSFORKJEMPERE PÅ BESØK I NORGE

I februar i år ble menneskerettighetsforkjemperen Carlos Arturo Morales utsatt for et drapsforsøk i byen Barrancabermeja i Colombia mens han reiste på motorsykel sammen med sin kone og sin mindreårige sønn. Carlos er en av mange menneskerettighetsforkjempere som lever under stadig større trusler i Colombia, der volden mot sosiale ledere og forkjempere har økt de siste årene. Til gjengjeld har den colombianske regjeringen tatt få eller ingen grep for å beskytte dem.

Tekst: Ragnhild Grønntun Nissen

Situasjonen for menneskerettigheter i Colombia var derfor et viktig tema som menneskerettighetsforkjemperne Carlos Arturo Morales og Gloria Cecilia Orcué Álvarez ønsket å ta opp da de var innom en rekke europeiske land i mai for å opplyse om sitt arbeid. Turneen ble arrangert i regi av Peace Brigades International (PBI), som bistår og samarbeider med

Carlos og Gloria og deres organisasjoner, samt en rekke menneskerettighetsaktivister verden rundt. Ettersom Norge har vært involvert i freds- og forsoningsarbeid i Colombia i flere tiår, og Colombia mottar millioner i norsk bistand hvert år (Regjeringen, 2019), ble den norske hovedstaden et naturlig stopp på veien for de colombianske forkjempere.

Møte med Amnesty International Norge: (Fra venstre) Christian Clemetsen (PBI Norge), Carlos Arturo Morales, Alexandra Larsen (Amnesty International), Frank Conde (Amnesty International) og Gloria Cecilia Orcué Álvarez.

Økende vold mot menneskerettighetsforkjempere i kjølvannet av fredsavtalen
Siden den historiske fredsavtalen mellom den colombianske regjeringen og geriljagruppen FARC ble signert i november 2016, har det vært få tegn til forbedring i situasjonen for menneskerettighetsforkjempere og sosiale ledere i Colombia. Human Rights Watch (2022) antar at mer enn 500 menneskerettighetsforkjempere er blitt drept i Colombia siden 2016, noe som gjør det til et av verdens farligste land for menneskerettighetsaktivister. Til tross for viktige framskritt som følge av fredsavtalen, inkludert våpenhvilen med FARC, ser man nå tegn til økende vold som resultat av at nye væpnede grupper slåss om å ta kontrollen over FARCes tidligere territorium (Bistandsaktelt, 2021).

Implementeringen av viktige tiltak har særlig stagnert under president Iván Duques presidentperiode siden 2018. Manglende initiativ og framskritt fra regjeringens side har ført til at lokale ledere og forkjempere er blitt nødt til å ta opp kampen for å få gjennomført det som står i fredsavtalen. Dette har gjort dem til en trussel, og dermed et mål, for væpnede grupper. De som kjemper for miljø- og landrettigheter, slik som aktivistene Carlos og Gloria, er blitt ekstra hardt rammet i form av vold, trusler og drap.

Cahucopana – kostnaden for å beskytte sivilbefolkningens rettigheter
Carlos har vært menneskerettighetsforkjemper for organisasjonen Cahucopana i 16 år, og er organisasjonens nåværende leder. Cahucopana har siden 2004 arbeidet med å styrke bøndernes kamp for retten til jord, og varsle om brudd på menneskerettighetene i den nordøstlige delen av fylkesdepartementet Antioquia. Organisasjonens arbeid kommer mer enn 3000 mennesker i regionen til gode, både blant bonde- og gruvebefolkningen.

Cahucopanas viktige arbeid har imidlertid ført med seg stor risiko for organisasjonen og deres ansatte. Flere av deres medlemmer har blitt utsatt for alvorlige menneskerettighets-

brudd, inkludert falske beskyldninger, tvungen fordrivelse, brudd på seksuell frihet, tvungne forsvinninger, tortur og utenomrettslige henrettelser. Carlos fikk selv kjenne denne risikoen på kroppen da han ble utsatt for et angrep i februar i år utført av ukjente gjerningsmenn.

CIJP – fred og forsoning
Gloria er bonde, mor og menneskerettighetsforkjemper fra fylkesdepartementet Cauca i Colombia. Hun arbeider for organisasjonen Comisión Intereclesial de Justicia y Paz (CIJP), som er en fortsettelse av arbeidet til La Comisión Intercongregacional de Justicia y Paz - en av de første menneskerettighetsorganisasjonene i Colombia. I over tretti år har Justicia y Paz ledsaget enkeltpersoner og organisasjoner tilhørende urfolk, afrocolombianere og mestiser fra rurale og urbane strøk som har vært utsatt for konfliktens handlinger. Gjennom sine aktiviteter arbeider kommisjonen for dialog og forsoning mellom ofrene og de ansvarlige for menneskerettighetsbruddene fra alle parter i konflikten. Slik bistår de i å skape garantier for at de voldelige handlingene ikke skal skje igjen.

Gloria sluttet seg til Justicia y Paz i 2003, som feltkontakt og medlem i et tverrfaglig team, og har siden hatt ansvar for å støtte initiativer som springer ut av prosessene til lokalsamfunnsorganisasjonene i de områdene der kommisjonen er til stede. I tillegg representerer hun kommisjonen i nettverksbygging med sosiale organisasjoner, kvinneorganisasjoner og miljøvernorganisasjoner, både på regionalt og nasjonalt nivå i Colombia.

Ønsker å skape nettverk og samarbeid på tvers av landegrensene
Hensikten med Carlos og Glorias besøk i Norge var først og fremst å synliggjøre situasjonen til bønder, urfolk og afrocolombianere i områdene som de to aktivistene og deres organisasjoner arbeider i. Besøket dreide seg også om å skape nettverk og samarbeid med norske myndigheter og ikke-statlige organisasjoner. Dette samarbeidet er viktig, ettersom disse hvert år sendes store summer i norsk

bistand til Colombia, og følger opp implementeringen av fredsavtalen. De to menneskerettighetsforkjemperne hadde blant annet møter med representanter fra Utenriksdepartementet, Amnesty International Norge og Det norske menneskerettighetsfondet (NHRF). Sistnevnte støtter allerede CIJP, og har bidratt med økonomisk støtte til et prosjekt i regi av Cahucopana tidligere.

I løpet av menneskerettighetsforkjempenes fire dager lange opphold i Oslo var det ikke tvil om hva de ønsket å formidle: situasjonen for bønder, urfolk og afrocolombianere i konfliktfylte områder i Colombia – og de som arbeider for å beskytte dem – er kritisk. Det faktum at Carlos selv har blitt utsatt for gjentatte angrep, illustrerer hvor stor risiko det innebærer å være menneskerettighetsforkjemper i Colombia. Carlos har blant annet siden 2013 vært avhengig av væpnede vakter og pansret kjøretøy. Til tross for at det colombianske innenriksdepartementet har stått for denne beskyttelsen, mener både Carlos og Gloria at den colombianske staten gjør minimalt for å beskytte utsatte grupper og lokalbefolkningen mot vold og overgrep.

Vil presidentvalget i Colombia føre med seg endringer?

De siste fire årene under president Duque har ifølge menneskerettighetsforkjemperne illustrert hans manglende vilje til å følge opp implementeringen av fredsavtalen. Det har vært få statlige initiativer for å få bukt med den dystre trenden som innebærer et høyt antall drap på menneskerettighetsforkjempere

i Colombia hvert år. Om valget av en ny president vil føre med seg betydelige endringer for menneskerettighetssituasjonen i Colombia, er høyst usikkert.

I forkant av andre valgomgang i det colombianske presidentvalget, som avholdes 19. juni, står det mellom venstreorienterte og tidligere medlem av M19-geriljaen Gustavo Petro og den høyreorienterte populistiske kandidaten Rodolfo Hernández. Gustavo Petro, som har ledet på målingene, er den første kandidaten fra venstresiden i Colombia siden 1940-tallet som har en reell sjanse til å vinne presidentvalget. Dersom valget av en ny president skal bidra til å forbedre beskyttelsen av menneskerettigheter i Colombia, er det essensielt at staten respekterer og fortsetter arbeidet med å implementere fredsavtalen. Ifølge Gloria og Carlos må staten i tillegg ta en sentral rolle i å beskytte rettighetene til lokalbefolkningen og menneskerettighetsforkjempere i Colombia. Hvis ikke kan flere år med framgang gå tapt.

På en annen side, er det viktig at Norge fortsetter å bidra med synlig støtte til menneskerettighetsforkjempere i Colombia og implementeringen av fredsavtalen. Økt samarbeid mellom norske myndigheter, organisasjoner og colombianske menneskerettighetsforkjempere kan være et viktig steg for å oppnå endringer som sårt trengs i Colombia.

Kilder: PBI Norge/Regjeringen/Human Rights Watch/Bistandsaktuelt/Nettavisen

Aktivister fra APIAN¹ (den nicaraguanske alliansen for urfolk og afroetterkommere) har en tydelig melding til det internasjonale samfunnet: Unngå å donere penger til nicaraguanske bistandsprosjekter. Flere hundre ideelle organisasjoner blir nå lagt ned, og utenlandske organisasjoner må forlate landet, i en prosess som har akselerert våren 2022.

Tekst: Sunniva Johansen, solidaritetsbrigadist på Nicaraguas karibiske kyst i 2013, og tilbake på besøk i april 2022.

Siden 2007 har Daniel Ortega styrt Nicaragua i en totalitær retning. Som følge av protestene fra sivilsamfunnet i 2018 ble denne prosessen ytterligere akselerert av regjeringa. Bare siden april, da jeg intervjuet flere nicaraguanske aktivister fra organisasjonen APIAN, har nærmere 300 ideelle organisasjoner blitt stengt ned av staten. Dette har blitt gjort ved hjelp av en ny lov som skal regulere ideelle organisasjoner, men som i praksis blir brukt for å kansellere den juridiske statusen deres.

For å unngå å bli stengt velger flere organisasjoner å ikke registrere seg i de offentlige registrene - blant annet APIAN, som arbeider med å avdekke overgrep mot urfolk og afroetterkommere.

– Vi har ikke juridisk status som organisasjon, fordi hvis vi hadde hatt det, så ville vi ikke hatt juridisk status lengre, den ville blitt tatt fra oss. Vi ville ha blitt forfulgt, og kanskje hadde noen av oss sittet i fengsel, forteller «Ana», leder av et radioprogram om afroetterkommeres rettigheter og aktivist i APIAN. Organisasjonen tar kontakt med alle urfolk- og afroetterkommeres samfunn i Nicaragua og skriver utfyllende rapporter om hva de har opplevd.

Verden må få opp øynene

Aktivistene i APIAN er frustrerte over at det internasjonale samfunnet ikke ser ut til å få med seg det som foregår i Nicaragua. «Luís», et annet medlem i APIAN, forteller:

Foto over: Naturressurser på den karibiske kysten blir utvunnet og sendt til hovedstaden.

Møte med Det Norske Menneskerettighetsfondet (NHRF): (Fra venstre) Christian Clemetsen (PBI Norge), Carlos Arturo Morales, Gloria Cecilia Orcué Álvarez, Caroline Aarsæther (NHRF) og Ingeborg Moa (NHRF).

¹ Redaksjonen kjenner til identiteten til intervjuobjektene i denne artikkelen, men på grunn av den alvorlige situasjonen i Nicaragua har vi valgt å anonymisere personene av hensyn til deres sikkerhet.

Kokospalmer og bananplanter på en kreol-gård på Rocky Point, Nicaraguas karibiske kyst.

«I 2018 var det mye som skjedde, de inviterte meg til å komme på besøk til den regionale regjeringen, men jeg ble rådet til å ikke dra, i tilfelle det skjedde noe med meg og de fikk det til å se ut som en ulykke.»
- Luís

– Da jeg ble med så følte jeg at jeg var en del av en familie. Sammen så vi at alle territoriene i hele Nicaragua sliter med det samme, å få verden til å se hva som virkelig skjer her. Det er en av grunnene til at regjeringa stengte alle de organisasjonene.

Frustrasjonen til aktivistene er til å ta og føle på. Luís har lite til overs for Ortega-regimet:

– I går så kastet Ortega ut OAS (Organisasjonen av amerikanske stater, red.anm.), den dumme jævelen – beklager språket.

Regjeringa har også gått hardt ut mot utdanningssektoren, og stengt flere universiteter og skoler. Ifølge Luís er dette dypt problematisk for fremtiden til nicaraguanere. Et eksempel på dette er Wawashang-skolen, en yrkes- og landbruksskole for ungdom på den karibiske kysten som har blitt støttet av SAIH gjennom mange år. Den var en viktig arena for minoritetsungdom i Nicaragua. I mars 2022 var det slutt.

– De stengte Wawashang som utdannet ungdom, urfolk, afroetterkommere, men også mestiser, de ga folket en utdanning og fikk dem til å bli lærere. Se for deg denne karibiske kysten uten Fadcanic², hvor ville vi vært i dag? Jeg kjenner på mye frykt, men det som kommer til å skje, kommer til å skje, og jeg kommer ikke til å gi opp. Jeg ønsker at det

skal bli bedre for de unge. Aktivistene mener at det internasjonale samfunnet har hengt seg opp i Nicaraguas fortid, og ikke tar inn over seg endringene i sandinistenes politikk. Ana har jobbet med menneskerettigheter i flere tiår og forteller:

– Nicaragua ble kjent for en revolusjon og det gjorde inntrykk, men mange mennesker utenfor landet vet ikke hva vi går gjennom nå. Vi må dekonstruere bildet verden har av Nicaragua, fordi folk tror fortsatt ikke på at det som skjer er ekte. Man må være i landet for å se det skje. Ofte når det skjer noe, prøver de som støtter regjeringa å finne ei unnskyldning og sier, «folk blir ikke angrepet, det er ikke noe angrep, det er bare folk som vil ødelegge» – og det er ikke sant.

Flere sier også at regjeringa avviker organisasjonene slik at de blir den eneste tilbyderen av sosiale goder - men uten å faktisk tilby sosiale tjenester eller infrastruktur. Ana fortsetter:

– Det var bra på 80-tallet da bistanden kom inn, og på 90-tallet så kom alle NGO-ene inn og støttet Nicaragua. Regjeringa har nå fjernet disse organisasjonene. Hvorfor? Fordi det ikke var de som håndterte bistandsmidlene. Nå har de stengt flere institusjoner og NGOer, og har stjålet bygningene og sakene deres. Hvem står vi overfor? Er det en mafia? Ikke gi dem penger!

Bistand finansierer et korrupt system

Hva kan det internasjonale samfunnet gjøre? Ana mener at andre land er for vennlige mot Nicaragua.

– De behandler dem som vanlige folk, det er ikke vanlige folk, de er ondskapsfulle. Så du må legge diplomatiet til side og si det rett ut: Du er korrupt, du er en tyv, du kan ikke styre slik. Det er folkets menneskerettigheter. Hvordan kan du fortsette å være høflig og diplomatisk mot en person som forbanner deg? Problemet er at diplomati ikke fungerer.

Hun forklarer videre at pengene styrker det totalitære regimet.

– De prøver å kontrollere alle ressursene, sosiale goder, de kontrollerer alt. Vi kommer til å gå tilbake til 80-tallet fordi de kommer til å kontrollere hvor mye mat du kan spise. Sult og hungersnød kommer til å skje igjen, og folk kommer til å forlate landet på ny. Så ikke gi dem penger, fordi de trenger pengene, og uten pengene kan systemet kollapse.

«María» er koordinator for samfunnsstyret for kreol-samfunnet i Bluefields, og har også vært med siden oppstarten av APIAN i 2015.

– Det er nå vi stiller spørsmål til disse internasjonale instansene, for eksempel FN. Hvis de ble skapt for å forsvare demokrati og menneskerettigheter, hva skjer med dette landet? Regjeringa vil ikke ha noe å gjøre med demokrati, de liker ikke demokrati. De vil ha total kontroll over folket. Instansene bare tillater at

Nicaragua hele tiden bryter menneskerettighetene og demokratiet, og gjør ingenting. Og det blir verre hver gang. Når regjeringa kan kaste ut organisasjoner og ta dokumentene deres uten represalier, beviser de for sine egne at de er sjefen. Så hvor er sikkerheten vår idag? Det er frykten vår idag.

Ikke gi dem penger!

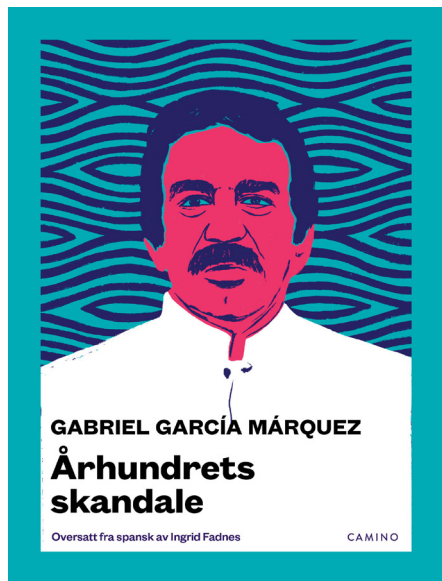
Ana kommer med en klar beskjed til Norge og det internasjonale samfunnet:

– Det grønne klimafondet (El Fondo Verde para el Clima) fikk 116 millioner dollar, og dette prosjektet har ikke blitt konsultert med noen. Ingen av pengene går til beskyttelse av områdene Indio Maíz eller Bosawás, de går til det korrupte systemet deres. Ikke gi dem penger! Ikke godta disse prosjektene! Til syvende og sist så kommer det ikke til vår fordel. De bruker landet for å motta midler, men midlene går ikke til folket og landet. Ikke godta noen prosjekter, verken grønne klimafond, eller FN-fond, ingenting! Tross alt, så sulter vi fortsatt. Vi lever ikke fordi staten sørger for oss. Det gjør de ikke. De tar til og med bort jobben til folk, de stenger universiteter. De bidrar ikke til å utvikle landet, de bidrar til å ta oss ned til et totalitært system, og til sult.

María fortsetter:

– Regjeringa tror at de bor på en øy, og at de kan gjøre hva de vil med befolkninga akkurat som de vil. De respekterer ingen lover, verken internasjonale eller sine egne lover.

² Fadcanic, tidligere samarbeidspartner i LAGs brigadeprosjekt, red.anm. Organisasjonen tilbød gratis utdanning til ungdommer fra marginaliserte familier på Atlanterhavskysten i Nicaragua. Fadcanics utdanningsstilbud gikk fra grunnskole til yrkesutdanning i landbruk, skogforvaltning og miljø. (organisasjonen er blitt stengt av myndighetene).

ÅRHUNDRETS SKANDALE: MØT JOURNALISTEN GARCÍA MÁRQUEZ

Bokomtale:

ÅRHUNDRETS SKANDALE

Gabriel García Márquez
Oversatt av Ingrid Fadnes

Camino forlag, 2022

«Jeg vil ikke bli husket for *Hundre års ensomhet*, eller for Nobelprisen, men for det jeg skrev i avisen. Jeg ble født journalist ... jeg har det i blodet», erklærte forfatter Gabriel García Márquez sent i livet. Med den nye utgivelsen *Århundrets skandale* blir endelig journalisten Gabriel García Márquez tilgjengelig på norsk. Her er artikler og epistler han skrev som fersk reporter i Colombia på 50-tallet til lengre reportasjer som utenrikskorrespondent i Paris og Roma, Venezuela og Mexico frem til midten av 80-tallet. Han skriver om okkupasjonen av Ungarn, sandinistkuppet og den kubanske revolusjonen og reflekterer over forfattervirket, den viktige oversetteren, Nobelprisens spøkelse, og om forholdet mellom virkelighet og litteratur. Med sin karakteristiske brodd og omsorg for menneskene og hendelsene han skriver om, åpner han verden opp for leseren og beviser at god journalistikk av i går er vel så aktuell i dag.

Århundrets skandale inneholder over femti artikler fra «Gabo»s karriere som journalist. Under kan du lese en av dem. Boken er oversatt fra spansk av Ingrid Fadnes og har etterord av Sigrun Slapgard.

LITT MER OM LITTERATUR OG VIRKELIGHET

Av: Gabriel García Márquez

Et alvorlig problem som vår veldige virkelighet legger over på litteraturen, er ordenes tilkortkommenhet. Når vi snakker om en elv, er det største en europeisk leser kan forestille seg, noe sånt som Donau, som er 2790 kilometer lang. Det er vanskelig å få ham til å forestille seg Amazonas med sine 5500 kilometer, om man da ikke beskriver den. I Belém i Pará kan man ikke se over til den andre bredden, og elven er bredere enn det baltiske hav. Når vi skriver ordet «storm», tenker europeerne på lyn og torden, men det er ikke så enkelt for dem å se for seg det fenomenet vi forsøker å forklare. Det samme skjer med ordet «regn». I Andesfjellene, ifølge beskrivelsen en franskmann ved navn Javier Marimier ga andre

franskmenn, finnes det stormer som kan vare i opptil fem måneder. «Den som ikke har sett disse stormene», sa han, «kan ikke danne seg et begrep om hvor voldsomme de kan bli. I timevis følger det ene lynet etter det andre som blodige fossefall, og atmosfæren skjelver under tordenskrallenes kontinuerlige rystelser, hvis drønn gir gjenklang i de uendelige fjellene.» Beskrivelsen er langt fra noe mesterverk, men god nok til å sette en støkk i godtroende europeere.

Det er dermed nødvendig å skape et helt nytt ordforråd for å favne omfanget av vår virkelighet. Eksemplene på at det er nødvendig, er utallige. F.W. Up de Graff, en neder-

landsk eventyrer som reiste gjennom øvre Amazonas på begynnelsen av århundret, forteller at han kom over en bekk med kokende vann hvor egg ble hardkokt på fem minutter, og at han passerte et område hvor man ikke kunne snakke med høy stemme fordi det utløste styrtregn. Et sted på Colombias karibiske kyst så jeg en mann be en hemmelig bønn foran en ku som hadde mark i øret, og jeg så marken falle død til bakken etter som bønningen skred frem. Den samme mannen forsikret meg om at han også kunne helbrede på avstand, bare han fikk en beskrivelse av dyret og hvor det befant seg. Den 8. mai 1902 ødela vulkanen Mont Pelée på øya Martinique havnebyen Saint-Pierre på få minutter, tok livet av alle de 30 000 innbyggerne og begravde dem i lava. Alle unntatt én: Ludger Sylvaris, den eneste fangen i byen, som ble beskyttet av enecella som var bygget for at han ikke skulle unnslippe.

Bare i Mexico ville man ha måttet skrive utallige bøker for å uttrykke den utrolige virkeligheten her. Etter nærmere tyve år her kan jeg fremdeles sitte i timevis, slik jeg har gjort utallige ganger før, og observere en krukke med hoppebønner. Vennligsinne nasjonalister har forklart meg at de beveger seg på grunn av en levende larve som bor på innsiden, men forklaringen virker fattig: Det fantastiske er at ikke at bønnene beveger seg fordi de har en larve på innsiden, men at de har en larve på innsiden for å kunne bevege seg. En annen merkelig opplevelse jeg har hatt, var da jeg for første gang ble introdusert for *ajolote* (*axolotl*). I en av sine fortellinger skriver Julio Cortázar at han ble introdusert for *ajolote* i Jardin de Plantes i Paris, en dag han ville se på løvene. Da han gikk forbi akvariene, forteller Cortázar, «hadde jeg helt ordinære fisker i sideblikket, til jeg plutselig fikk se en *axolotl*». Og han konkluderer: «Jeg ble stående og se på den i en time, og så kunne jeg ikke gjøre annet enn å gå derfra.» Det samme skjedde med meg i Pátzcuaro, den eneste forskjellen var at jeg ikke ble stående og se på den i en time, men en hel ettermiddag, og jeg vendte tilbake flere ganger. Men det var noe der som gjorde større inntrykk enn dyret selv, og det var skiltet som var spikret opp ved inngangen: «*Ajolotes*irup til salgs.»

Denne uvirkelige virkeligheten når nye høyder i Karibia, som, når sant skal sies, strekker seg (nordover) til det sørlige USA, og sørover helt til Brasil. Ikke tro at dette er et ekspansjonistisk delirium. Nei: Karibia er ikke bare et geografisk område, slik geografene selvfølgelig tror, det er

også et svært homogent kulturelt område.

I Karibia har de opprinnelige elementene fra førkolumbisk folketro og magiske livssyn blandet seg med det rike mangfoldet av kulturer som møttes i årene som fulgte, og skapt en magisk sammensmeltning med uuttømmelig kunstnerisk interesse og fruktbarhet. Det afrikanske bidraget var påtvunget og uverdig, men et lykketreff. I dette verdensveikrysset ble en følelse av endeløs frihet smidd, en virkelighet uten Gud eller lov, hvor hver og en følte at han kunne gjøre som han ville uten grenser av noe slag: Bandittene våknet opp som konger, rømlingene som admiraler, gatepikene som guvernører. Og motsatt.

Jeg er født og oppvokst i Karibia. Jeg kjenner området land for land, øy for øy, og det er kanskje derfor jeg har kjent på en voksende frustrasjon over at jeg aldri har kommet på eller klart å skape noe som er enda mer utrolig enn virkeligheten. Det lengste jeg har kommet, har vært å transponere den med poetiske verktøy, men det finnes ikke en setning i bøkene mine som ikke har rot i virkeligheten. En av disse transponeringene er stigmaet med grisehalen som bekymret Buendía-slekten i *Hundre års ensomhet*. Jeg kunne ha brukt et annet bilde, men jeg tenkte at frykten ved å føde et barn med grisehale var det som hadde minst sjanse for å samsvare med virkeligheten. Men så fort romanen ble kjent, dukket det flere steder i Amerika opp be- kjennelser fra menn og kvinner som hadde noe som lignet en grisehale. I Barranquilla kom en unggutt i avisene: Han var født og oppvokst med denne halen, men hadde aldri sagt det til noen, før han leste *Hundre års ensomhet*. Forklaringen hans var mer forbløffende enn selve halen. «Jeg har aldri villet si til noen at jeg hadde den, fordi jeg skammet meg», sa han, «men nå, etter å ha lest boken og hørt på folk som har lest den, har jeg skjönt at dette er helt naturlig». Like etter sendte en leser meg et bilde av en liten jente fra Seoul, hovedstaden i Sør-Korea, som ble født med grisehale. Stikk i strid med hva jeg trodde da jeg skrev boken, fikk jenta i Seoul halen kuttet av og overlevde.

Likevel, det vanskeligste jeg har gjort som forfatter, var da jeg forberedte *Patriarkens høst*. Gjennom nesten ti år leste jeg alt jeg maktet om diktatorene i Latin-Amerika, og spesielt i Karibia, for at boken jeg holdt på med, skulle ligne minst mulig på virkeligheten. Hvert steg var en skuffelse. Juan Vicente Gómez' intuisjon var langt mer klarsindig enn en virkelig spådom-

sevne. Doktor Duvalier, på Haiti, hadde fått alle landets svarte hunder undersøkt fordi en av hans fiender, i et forsøk på å unnslippe tyrannen, hadde smøget seg ut av sitt menneskelige skinn og forvandlet seg til en svart hund. Doktor Francia, hvis prestisje som filosof var så stor at Carlyle skrev et essay om ham, stengte Paraguay som om det var et hus, og lot bare et vindu stå åpent for å ta imot post. Antonio López de Santa Anna begravde sin egen fot i fantastiske begravelser. Den avkappede hånden til Lope de Aguirre seilte nedover elven i dagevis, og folk som så den passere, grøsset av skrekk, de trodde nemlig at dråpshånden selv i denne tilstanden kunne svinge en dolk. Anastasio Somoza García, i Nicaragua, hadde en zoologisk hage med todelte bur i bakgården: I det ene var det ville dyr, og i det andre – kun adskilt av et jerngitter – satt hans politiske motstandere innesperret.

Martínez, den teosofiske diktatoren i El Salvador, fikk alle gatelyktene i landet pakket inn i rødt papir for å bekjempe en meslingepidemi, og han hadde funnet opp en pendel som han svingte over maten før han spiste, for å finne ut om den var forgiftet. Statuen av Morazán, som fremdeles står i Tegucigalpa, er egentlig av marskalk Ney: Den offisielle kommisjonen som reiste til London for å hente den, fant ut at det var rimeligere å kjøpe en gammel statue som sto stuet bort på et lager, enn å få laget en ekte av Morazán.

Kort sagt er vi forfattere fra Latin-Amerika og Karibia nødt til å erkjenne, med hånden på hjertet, at virkeligheten er en bedre forfatter enn det vi er. Vår skjebne, og kanskje vår ære, ligger i å etterligne den med ydmykhet, som best vi kan.

Juli 1981, *El País*, Madrid

Utstillingsomtale:

BEYOND THE FANTASTIC

Kiyoshi Yamamoto

Kunstnerforbundet i Oslo, 24.02. – 09.04.2022

OPP FRA ROSA SILKE – EN KNYTTET NEVE

Tekst: Astrid Fadnes.

Foto: Thomas Tveter, Kunstnerforbundet.

To ting slår deg i trynet når du trer inn i utstillingen *Beyond the Fantastic* på Kunstnerforbundet. Den første er helt bokstavelig: en mengde lange, fargerike bånd henger langs hele døråpningen og stryker deg uunngåelig i ansiktet idet du går inn. Den andre er et mer symbolsk «slag» der to enorme, rosa silkegardiner som henger i motsatt ende av rommet fanger blikket. På dem former store, svarte bokstaver ordene 'ELE NÃO', som oversatt fra portugisisk betyr 'ikke han', og er navnet på protestbevegelsen mot Brasils president Jair Bolsonaro.

Beyond the Fantastic består av lette, fargeresterke tekstilverk, video og bilder fra den dypgrønne, frodige regnskogen i Brasil og smykker av glinsende glassperler, flankert av plastblomster. Båndene langs inngangen vekker gjenkjennelse for Brasilkjennere: de ligner de populære *Fita do Bonfim* fra Bahia, med røtter i forklorisk tradisjon, som i dag stort sett knyttes rundt håndledet for lykke.

Ved et nærmere blikk på de nylig passerte båndene, former også de en rekke ulike budskap. Enkelte former kunstnerens navn og noen slags ordtak; «Identity is self-invention», «No two loves are like» - det er imidlertid den som er hyppigst brukt og med størst skrift som framstår tydeligst: #FORA BOLSONARO – 'UT MED BOLSONARO'. Og perlene på de utstilte smykkene henter opp igjen slagordet fra gardinene.

Utstillingen til den brasiliansk-japanske Kiyoshi Yamamoto undersøker hva det vil si å være immigrant i sitt eget land og betydningen av identitet. En av de nevnte påskriftene på båndene henviser til et sitat av den palestinske poeten Mahmoud Darwish: «Identitet

er selvoppfinnelse, og ikke en arv fra fortiden.» Dette kan leses i publikasjonen som er utgitt i forbindelse med utstillingen, som også utbroderer utstillingens klare politiske brodd. Den brasiliansk-norske billedkunstneren Maya Økland skriver følgende i introduksjonsteksten:

«Fundamentalt for å forstå hans kunstverk er å akseptere at noe kan være mange ting på én gang. (...) Noen fornøyelige, andre ikke så fornøyelige. Mitt syn på Brasil er et vakkert land, med dans og glede, samtidig er det også et av verdens mest voldelige land som lider av korrupsjon tvers gjennom».*

Gjennom sitt kunstnerskap løfter Yamamoto ofte problemstillinger knyttet til politiske kamper. Brasil er landet som dreper flest homoseksuelle og transseksuelle mennesker, er overskriften på en tekst i samme publikasjon som avdekker en hard statistikk. I Yamamotos *I Decided To Share My Love With You* utgjør trommer og fargerike kostymer og masker en performance som tematiserer nettopp rettigheter og kamp knyttet til queer-identitet.

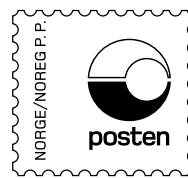
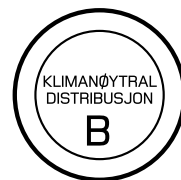
Beyond the Fantastic er også både og, der det vakre, lette og frodige møter det harde og svarte. De nå så velkjente slagordene ELE NÃO og FORA BOLSONARO slår deg kanskje først i trynet, men til høsten går brasilianerne til urnene og kan velge han nok en gang. Så til da: på med lykkebånd og protestsmykker!

*Min oversettelse fra engelsk.

Tips: Fram til 31. desember stiller Kyoshi Yamamoto ut på Preus Museum i Horten som en del av gruppeutstillingen Over Regnbuen.

Returadresse: LAG Norge, Kolstadgata 1 0652 Oslo

Bli med på LAGs sommersamling 27.- 28. august 2022

Sted: Idylliske Kjeholmen

Scan QR-koden for
påmelding!

Bli med på politisk skoling, aktivisme, bading og
hygge! Vi håper så mange som mulig av LAGs
medlemmer vil være med. Egenandel 150 kr.

Mer informasjon og program kommer på
www.lagnorge.no. Spørsmål kan rettes til
info@lagnorge.no.

